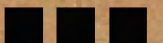

TÜRKİYE TASARIM KRONOLOJİSİ

GRAFİK

Bu çalışma

3. İstanbul Tasarım Bienali:

BİZ İNSAN MIYIZ?

Türümüzün Tasarımı

2 saniye, 2 gün, 2 yıl, 200 yıl, 200.000 yıl

için **Dilek Bektaş** tarafından hazırlanmıştır.

Sadık Karamustafa, Gökhan Akçura, Pelin Derviş ve Barış Gün'ün katkıları ve **Studio-X İstanbul**'un desteğiyle.

Editoryal destek: **Ceren Şenel, Erim Şerifoğlu**

Grafik tasarım: **Selin Pervan**

GRAFİK

18. YÜZYIL

1727 OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN İLK MATBAASI: DARÜ'T-TIBAATİ'L AMİRE

III. Ahmed (hüküm süresi 1703-1730), 5 Temmuz 1727'de bir hatt-ı şerif ile Osmanlı İmparatorluğu matbaasının kuruluşunu ilan eder. Bu arada iki de kısıtlayıcı koşul getirilir: Dini içerikli yazılar, Kuran, tefsir, hadisler ve fıkıhla ilgili eserler matbaada basılmayacaktır. Öte yandan basılması planlanan bütün eserler ulema ve kadınlardan oluşan dört kişilik bir heyet tarafından denetlenecek ve düzeltilecektir. İbrahim Müteferrika'nın İstanbul'da kurduğu bu matbaanın bastığı ilk kitap olan *Vankulu Sözlüğü*'nün tirajı 800'dür. El yazması olarak 300 altına kadar satılan kitap, matbu olarak 40 altına satılır. En önemli sorunlardan birinin kağıt temini olduğunu gören İbrahim Müteferrika 1745 yılında ilk kağıt üretim merkezini Yalova'da kurar. Matbaa yıllar içinde birçok isim değiştirir. 1864 yılında Matbaa-i Amire, Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra da Devlet Matbaası adını alır.

1785 FRANSIZ SEFARETİ MATBAASI

Fransız Sefareti Matbaası sefir Choiseul-Gouffier tarafından 1785 yılında kurulur. Matbaa kurulurken hurufat bulmakta güçlük çekilir. Divan-ı Hümayun Beylikçisi Mehmet Raşid Efendi'nin döktürdüğü harf kalıplarından yararlanmak için girişimde bulunulur ama sonra bundan vazgeçilerek Fransa'dan hurufat getirilir. Fransız Sefareti Matbaası'nın bastığı ilk kitap, aynı zamanda Türkiye'nin ilk askeri kitabı sayılan *Usul'ül Maarif fi Tertibi'l Ordu ve Tahassünihi Muvakaten*'dir. 1786 yılında basılan bu kitabın yazarı ise o zamanlar Mühendishane'de öğretmen olarak çalışan Lafitte Clavé'dir.

1795 HASKÖY'DE MÜHENDİSHANE-İ BERR-İ HUMAYUN

III. Selim'in (hüküm süresi 1789-1807) 1792'de Nizam-ı Cedid hareketini başlatmasından sonra, askerlik alanında atılan yenilikçi adımlardan biri olarak 1795 yılında Hasköy'de Mühendishane-i Berr-i Humayun kurulur. Mühendishane içinde bir matbaa kurulması gündeme gelince önce, Müteferrika Matbaası'nın artık iyice eskimiş olan alet ve edavatı Raşid Efendi'den 7500 kuruşa devletçe satın alınır. 1797 yılında kurulan matbaa esas olarak Mühendishane öğrencilerinin kitap ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlar.

1798 TABLEAU DES NOUVEAUX RÈGLEMENTS DE L'EMPIRE OTTOMAN

Mühendishane Matbaası 1798 yılı sonunda, Mahmud Raif Efendi'nin *Tableau des Nouveaux Règlements de l'Empire Ottoman* [Osmanlı İmparatorluğu'nda Yeni Nizamların Cetveli] adlı Fransızca eserini basım sanatımızın en güzel örneklerinden birini oluşturacak biçimde basar. 28 adet gravür içeren kitap sadece 200 adet basılmıştır.

19. YÜZYIL

1808 HALKA HİTAB EDEN İLK DUVAR DUYURUSU

İstanbul'da açık alanda, duvara yapıştırılmış halka yönelik ilk duyuru kağıdı, diktatör sadrazam Alemdar Mustafa Paşa aleyhinde el ile yazılmış ve Babiali'nin avlu duvarının sokak yüzüne yapıştırılmış bir yaftadır. Bu olaydan sonra sokaklardaki duvarlara, içeriği ne olursa olsun, kağıt yapıştırılmaması konusunda zabıta azami dikkat gösterir.

1828 OSMANLI ÜLKESİNDEKİ İLK TÜRKÇE GAZETE: VEKAYİ-İ MISRİYE

Yarısı Arapça olmak üzere, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa tarafından Kahire'de bastırılan bu ilk Türkçe gazetenin baskısı sınırlı olduğu gibi (yalnızca 600 adet), dağıtımı da sınırlıdır – sadece devlet memurlarına gönderilir. Tamamen siyasi nitelikli bir yayındır. Az sayıdaki haber ve ilanların birçoğunda, Avrupa'dan gelen ilaç ve doktorlar duyurulmaktadır.

1831 İLK RESMİ GAZETE: TAKVİM-İ VEKAYİ

5000 adet basılan bu gazete yalnız memurlara dağıtılmak üzere hazırlanmıştır. *Vekayi-i Misriye*'den en büyük farkı, Matbaa-i Amire'de basılan ve devletin kültür politikaları çerçevesinde hazırlanan kitapların duyurusuna yer ayırmasıdır. "Fünun" başlığını taşıyan bölümde zaman zaman kültür ve dil sorunlarına değinilse de, çoğu kez tüm bölümü kitap isim listeleri kaplar.

1831 İLK LİTOGRAFYA DESTGAHI

Basımcılık tarihinde devrim sayılacak ilk taşbaskı tezgahı çalışmaya başlar.

1840 CERİDE-İ HAVADİS GAZETESİ

İlk sayısı 1 Ağustos 1840'ta yayımlanan *Ceride-i Havadis*, ikinci sayısından itibaren "İlanat" [İlanlar] başlığı altında ilk defa özel ilanlara yer veren ve bunun yararlarını anlatarak Osmanlı'da ilancılığı başlatan gazete olmuştur. Üçüncü sayısında, ilan ettiği mallar için aracılık yapacağını bildirerek Türkiye'deki reklam acentalığı hizmetinin de ilk adımını atar.

1842 MATBAADA BASILAN İLK KAĞIT PARA

Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk kağıt parası Sultan Abdülmecid (hüküm süresi 1839-1861) tarafından 1840 yılında Kâime-i Nakdiye-i Mutebere adıyla çıkarılır. Bugünkü dille "para yerine geçen kağıt" anlamına gelen bu banknotlar matbaa baskısı değildir; elle yapılır ve her birine resmi mühür basılır. Zamanla kaimelerin [kağıt para] kolayca taklit edilebildiğinin anlaşılması, kağıt paraya olan güvenin azalmasına neden olur.¹ Elle üretilmeyen ilk kaimeyi Rafael Kazancıyan adlı Ermeni matbaacı basar, bunların kalıplarının hazırlanması için Darphane-i Amire'de çalışır.

1842 İLK RESİMLİ İLAN CERİDE-İ HAVADİS'TE

Türkçe basında ilk resimli ilan, gazetenin 96. sayısında çıkar. Bu ilanda, Samuel Rodiko adlı Avrupalı bir doktorun icat ettiği nasır ilacı tanıtılır.²

1847 İLK SALNAME BASIMI

Devlet yıllığı [salname] yayımlama geleneğini sadrazam Mustafa Reşit Paşa başlatır. *Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye* adını taşıyan ve "Def'a (sayı) 1" kaydıyla yayımlanan ilk yıllık küçük boyutludur ve 175 sayfadan oluşur. Ahmet Vefik Paşa tarafından hazırlanır, litografyada basılır. Bu girişim kısa bir sürede İmparatorluğun uzak yakın bütün illerine yayılır, devlet salnameleri yanında özel salnamelere, ardından da takvim basımına öncülük eder.

1849 VEKAYİ-İ TIBBİYE / 1862 MECMUA-İ FÜNUN

Bu yayınlarla başlayan dergicilik, grafik ürünlere yeni bir alan açar, yazıların çizgi-resimler şeklindeki resimlemeler eşliğinde sunulmasını yaygınlaştırır.

1857 BASMAHANE NİZAMNAMESİ

Basımevi açma konusunda getirilen ilk yasal düzenleme yürürlüğe girer.

1860 İLK TÜRKÇE ÖZEL GAZETE: TERCÜMAN-I AHVAL

İlk sayısı 21 Ekim 1860'ta çıkan ilk özel gazete *Tercüman-ı Ahval*, aynı zamanda Osmanlı Devleti'ndeki ilk "fikir gazetesi"dir. Bu özelliğini, gazeteyi çıkaran Agah Efendi'ye ve ona yardım eden, aynı zamanda gazetenin başlıca yazarlarından biri olan Şinasi'ye borçludur. *Tercüman-ı Ahval* aynı zamanda, gazete başlığının altında ilan fiyatlarına yer veren ilk gazete olmuştur.

1862 ASKERİ MATBAA AÇILDI

Askeri Matbaa, 1862 yılında önce Süleymaniye Camisi'nin arka tarafındaki külliye içinde kurulur. Taşbaskı yapan bu matbaa, daha sonraları tipo makinelerinin getirilmesiyle modernleştirilir. Ordunun baskı işlerini yapan matbaa Osmanlı İmparatorluğu emrinde sayıldığından, çalışanların Türk olmasına dikkat edilir, daha çok cami çevresinde yaşayan dindar insanlar işe alınır. Cumhuriyet döneminde bu matbaa daha da modernleştirilerek Üsküdar Selimiye Kışlası'ndaki yerine taşınır.

1864 İLK BASIN YASASI: MATBUAT NİZAMNAMESİ

1852 tarihli Fransız Basın Yasası'ndan uyarlanan ve ilk basın yasası denebilecek bu nizamname, siyasal gazete çıkarmak için ruhsat alma koşulu getirir, basın suçları ve bunlar için verilecek cezaları belirtir, hapis ve para cezalarının yanı sıra, geçici ya da süresiz kapatma cezaları öngörür.

1864 İLK POSTA PULU

Türkiye'de 13 Ocak 1864 tarihinde ilk posta pulunun çıkarılışından sonraki dönem "filatelik dönem" adı ile anılır. Bu dönem tuğralı pullarla başlar. İlk özel Türk gazetesini çıkaran zamanın posta nazırı Agah Efendi, 1864 yılında ilk Türk posta pulunu (tuğralı pul) da bastırmıştır. M. Müfahham Akoba'nın *Türkiye'de Pul ve Pulculuk* isimli kitabında filatelik devir posta hizmetleri; Osmanlı Postaları, İmtiyazlı Ecnebi Postaları, Anadolu Postaları, Türkiye Cumhuriyeti Postaları olmak üzere beşe ayrılarak incelenmektedir. Buna göre Osmanlı Postaları (1863-1921), ilk posta pulunun basımından Cumhuriyet dönemine kadarki dönemi kapsar. Darphane-i Amire'de pelür kağıdı üzerine taş baskı (litografi) olarak basılan tuğralı pulların tamamı beyaz kağıt üzerine siyah olarak basılır. Tasarımları ise Sikke Başı Abdülfettah ile Ensercioğlu Agop tarafından yapılır. Sonradan bu pulların gerek duyulan yerleri tek tek anilin boya ve sünger ile renklendirilir. Bu nedenle bütün pullarda açıktan koyuya kadar sayısız renk nüansları ortaya çıkmıştır.³

درت اولعه و کار کبر مطبخ و اینک بجزن و باقیه و ایتمه عوض و فوری سی اولان سواری فائز ساهی عارف بنگ قوالی صابلیق اولدیقی و کندی ایتمه اولعه استانبلی کر دره بکی و الفش و سبیک غروشه طوغر و ویره بکی خبر ویرلشد

حکیم اوغلو علی پاشا جوانده ارتکازده اینک خلوت والی قورنه و غایبلمده مافوز قورنه سی اولوب حلقه له سیویو و یولک فوری سی اولان کویک حاتم دید کیری بتمه حاتم ملکی و کدی بکله صابلیق اولدیقی خبر ویرلشد

بک اوغلتده مولو یغانه فریتمه صاری لمانی حلقه سننده یولک و کویک او بقالده بکری بر اولدی سی و او بیوز ارشودن زیاده باقیه سی و باقیه اتتمه بر کار کبر معازله واک التتمه بر کار کبر غزله بر یوردوم و اخور و آری بجهه مطبخی و صهر تیغ و بر صوفو فوری اوله رق سنوی اون والی بک غروشه ایراد کتورده مکلف یولک او صابلیق اولدیقی و کرایه دخی و ویره بک بو ایددی و استانبلی بریده حوات غزه شاه نماندن سوال باطلر بیون خبر ویرلشد

بارض مکتب طیه سی استناد لردن بروس تام طیب معارف انسانک دفع سر من افرینی حق یعنی کبر لو غرنکی هللی دفعی ایچون ترتیب اباد بکی سر برای نیانی که باقیه مکتب طیه طرفدن تیغ و غایتمه سی در کار بود و امسور اولدی و تصدیق و تسلیم اولمشدر

بو آتکله هر بر عصرک انطیسی امر اض افریجه به مداوات و معالجه اصولده جوومه بدل دیگر رد اولت کنار کتمه هر از جهه وسی ایدرک بو بیده ادویه کافه کتسفته دسترس اولد قلدن طیب مسعود دخی انترک از بیده افتخار به انترک بولدیقی شیلردن لاند دیگر اجزا کتسفته ذکر اولسان سر برای ایجاد واحداث ایدرک هللی مزبور به معالجه حلقه بو اصول منطجه تک وضع و تأسیسه موفق اولمشدر که البقی حدیثده امر اض افریجه خفته و جدیده و مرمت تک دفعتمه بر دوا مخصوص اولوب کابیز حازه استعمالده دسترس اولد میان انواع قوالد و اعصاب منافع سر بعا دوا مزبورک استعمالده فاشاعده اولدیقی تجارب حدیده البقی تو تیا قله جریده استهاردر و ترتیب مدارک ذکر اولسان قوالد و ناقصدن فتمه اولدیقی جیوه استعمالدن حادث اولان امر اض رده متوجه بی دخی دفع و ازاله ایدر و جیوه لی علاج کیری ویشتری و حاجت قری زیاد ایتر و تو کیری ارتور و صیبان و طاعنه ناساحتده دفع امر اض افریجه ده بوندن السب و بوندن الفع بشتمه هیچ بر دوا دخی منصور دکادر

اعلانات

بازار و بیابان قشمان آدویه مخصوصه تو جهه استعمال اولدیه جینی و کلین استعمالده دهه بشتمه که کوه تدیر و مداوی به نسبت قله جینی مین و رفعلر بک او غلتمه درت بول اغزله یقین حالا باقیه اولان روسیه سر برای غلتمه فریتمه سی فری اتصانده و فوریسی اوزرتمه ایلیک اشاق اولان اجزای موسیو اولد او تو بیک دکاتمه موجود اولدیقی استانبلی بنگ خبر ویرلشد

1870 DİYOJEN ADLI MİZAH DERGİSİNDE KARİKATÜR

Teodor Kasap'ın öncülüğünde çıkan bu mizah dergisi, 1871 yılındaki bir sayısında ilk defa karikatüre yer vererek Türk basınına karikatürün girmesini sağlar; böylece önemli grafik gelişmelerine önayak olur. Dergi, içinde yer alan kimi siyasi ve eleştirel yazılardan dolayı zaman zaman kapatma cezaları alır.

1872 EBÜZZİYA TEVFİK TASVİR-İ EFKAR MATBAAHANESİ'Nİ KURDU

İlk matbaasını Şinasi'ye hürmeten Tasvir-i Efkâr Matbaahanesi adıyla 1872 yılında açan Ebüzzıya Tefvîk'in matbaacılık tarihimizde özel bir yeri vardır. Ebüzzıya Tefvîk, matbaacılık alanında yeni teknikleri kısa sürede ülkemize getirip uygulayan; özellikle Avrupa'da yaptırdığı klişelerle resim basımını mükemmelleştiren bir kişi olarak tanınır. Fahriye Gündoğdu, başka açılardan da basımcılığa sağladığı katkıları şöyle özetliyor: "Ebüzzıya Tefvîk, Türkiye'de basımcılık etkinliklerinin başlaması ile önem ve özelliklerini yitiren tezhip sanatının, basım araçları aracılığı ile devam ettirilebileceğini kanıtlayan, değişik malzeme, teknik ve üslup kullanarak kitap tezhibini baskıda gerçekleştiren ilk basımcımızdır."⁴

1874 GAZETEDEN İLK FOTOĞRAF KULLANIMI

Mehmet Arif'in, ilk sayısı 10 Ekim 1874'te çıkan *Musavver Medeniyet*'i, fotoğraf kullanan ilk gazete olma özelliğini taşıyor.

1875 BABIALI'DEKİ İLK KİTAPÇI

Babıali Caddesi'ndeki ilk kitapçı dükkanını Arakel Tozluyan açar. Tozluyan 1884 yılında, daha işin başındayken, Matbaa-i Ebuzıya'da Arakel Kütüphanesi kataloğunu bastırır. Nedret İşli'nin tespitlerine göre bu, ilk ticari kitapçı kataloğudur. Babıali kitapçılığının ilk müteşebbislerinin hepsi, sahafliktan ayrılarak modern kitapçılığa geçen Ermenilerdir. Daha çok tömbekici, tütüncü dükkanlarında, kahvehanelerde, bir miktar Beyazıt'ta Sahaflar'daki dükkanlarda satılmakta olan matbaa baskısı kitaplar, ancak bu ilk dönem Ermeni kitapçıları sayesinde modern anlamda bir ticari meta olarak karşımıza çıkar, vitrine girer, alınır satılır hale gelir.⁵

1882 İSTANBUL'DA SANAYİ-İ NEFİSE MEKTEB-İ ALİSİ KURULDU

Ticaret Nezareti'ne bağlı olarak kurulan, resmi adı *Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şahane* olan, fakat çoğunlukla *Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi* şeklinde anılan okulun müdürlüğüne,

Paris'te hukuk ve resim öğrenimi görmüş olan Osman Hamdi Bey atanır. Statüsü dönemin padişahı tarafından yüksek okul olarak belirlenen bu okulda resim, heykel, mimarlık ve hakkaklık [gravür] sınıfları açılır. 1882'nin Eylül ayında bina inşaatının tamamlanmasından, okulun kütüphanesi için kitapların Fransa'ya ismarlanıp, öğretmen ve memurların temin ve tayininden sonra okul, 2 Mart 1883'te açılarak öğretime başlar.

1887 EBÜZZİYA TEVFİK, KİTAPHANE-İ EBÜZZİYA DİZİSİNİN YAYININA BAŞLADI

Ebüzzıya Tefvîk'in Almanların Universal Bibliothek dizisinden esinlenerek kendi matbaasında bastığı bu dizi, 40-100 sayfalık küçük kitap boyutunda 110 eserden meydana gelir. Konuları edebiyat, ahlak, siyaset, tarih, biyografi, bilim ve fen olan *Kitaphane-i Ebüzzıya*, bugünkü anlamda seri kitapların ilk örneğidir.

1890 İLK ÇİNKOGRAFHANE AÇILDI

Mehmet Refik Bey, Babıali Caddesi'nde açtığı ilk çinkografhanede klişecilik yapmaya başlar.

1890 ALEM MATBAASI AHMET İHSAN VE ŞÜREKASI

Ahmed İhsan Matbaası, "Alem Matbaası Ahmet İhsan ve Şürekası" adıyla Sirkeci'deki Ebussuud Caddesi'nde, iki katlı bir binada 1890 yılında açılır. Bir yıl sonra burada *Servet-i Fünun* dergisi çıkarılmaya başlanır. Matbaacılık tarihimizin bir çok yeniliği ilk kez bu matbaa tarafından hayata geçirilir. Avrupa'dan galvan kalıplar getirip çinkografi yöntemiyle ilk resimlerin basılması; baskı makinelerinde önce petrol, ardından da havagazı motoru kullanılması bu matbaada gerçekleşir. 1897 yılında ismi "Matbaa-i Ahmed İhsan" olarak değişir ve Babıali'nin karşısındaki bir binaya geçilir. 1910 yılında ise matbaa Çağaloğlu Türbedar Sokağı'nda yeni yapılan bir binaya taşınır. Matbaa için özel olarak yapılan bu binanın alt katı makine dairesi, birinci katı mücellithane, üst katı mürettiphanedir. Birinci ve ikinci katlarda makine dairesini görebilmek için orta yerde açıklık vardır. Basılan işlerin üst katlara çıkarılabilmesi için o zamanlar gaz motorları ile çalışan bir de asansör mevcuttur. Matbaa, Cumhuriyet'in ilk yıllarında ofset baskı makineleri ithal ederek yeni bir atılım gerçekleştirir. Bu matbaanın başmürettepliğini hemen hemen 60 yıl boyunca bir baba ile oğul idare eder. Baba Halil Efendi öldükten sonra işini sürdüren oğlu Mehmet Dizman'a "sermürettip oğlu sermürettip" denir. 1942 yılında Ahmed İhsan'ın ölümü üzerine varisleri tarafından 1945 yılında Afitap müessesine satılır ve adı "İstanbul Matbaacılık" olarak değişir. Matbaanın

● مطبعة ابوالضيا . نفاست تمثيل . انتظام ادوات .
تنوع مزينات ولطافت طباعته عائد برچوق خصوصيات
اعتباريله مطابع عثمانيه مياننده احراز تفرد ايتشدر .
● نفاست طبع نظر اعتبار آلدیني حالده . مطبعة مزك
تميلاتی رقابت قبول ايتمز درجهده اهوئدر .
● تركه وفرانسجه مرموع آثار وادراق طبع اولدور .

**EBÜZZİYA TEVFIK'İN BASIMEVİ, MATBAA-İ EBÜZZİYA'YI
DUYURAN BASIN İLANI**

Kaynak: Kabacalı, Alpay. (2000). *Başlangıcından Günümüze
Türkiye'de Matbaa Basın ve Yayın*, s. 123.

İstanbul: Literatür Yayınları: 45.

yöneticisi Asaf Ertekin 1981 yılında ölünceye kadar otuz yıl süreyle bu görevini sürdürür.

1894 İLK ROTATİFİ GETİREN GAZETE: İKDAM

Teknik bir yeniliğe imza atmasının yanında, dönemin en büyük gazetelerinden biri olan *İkdam*'ı çıkaran Ahmet Cevdet (Oran), gazeteyi "Siyasi Türk Gazetesi" olarak niteleyerek Türkçülük akımına öncülük eder.

19. YÜZYIL SONLARI SERLEVHA

Yayıncılığın gelişimiyle bugün logo olarak adlandırdığımız tasarımlar eski adıyla "serlevha" olarak karşımıza çıkar. 20. yüzyıl öncesinde neyin ne olduğu yapılarak keşfedilir. Bu dönemdeki tasarımların bir yanı Doğuludur ama sürekli olarak Batı'dan etkilenilir. Kültürler, kavramlar, harfler, biçimler iç içe yaşanır: Avrupa'dan hazır gelen klişelerle hazırlanan şirket kağıtları; dört dilde yazılı fotoğrafçı kartonları; Batı görgüsü taşıyan kartvizitler üstünde hattatların bir araya getirdiği Arapça harfler; görsel bir karmaşa sunan hisse senetleri. Çok müşkülpesent olunmazsa, 19. yüzyılın son yirmi yılının, amblem ve logotayp tarihimiz açısından ilk örnekleri içerdiği söylenebilir. Tiyatro el ilanlarında tiyatroların kendilerini simgelemek için kullandıkları işaretler amblem olarak nitelenebilir. Gedikpaşa Tiyatrosu'nun kullandığı serlevha örnek olarak gösterilebilir.

1900 İLANDA İLK FOTOĞRAF KULLANIMI

9 Haziran 1900 tarihli *Sabah* gazetesinde, resimleme yerine ilk defa fotoğraf kullanılır.

1901 İLANLARDA KADIN RESMİNİN KULLANILMASI

Türkçe gazetelerdeki ilanlarda kadın resminin tepki almadan kullanılması ancak Sultan Abdülhamid döneminde (1876-1909) yaygınlık kazanabilmiştir. Bu örnekler pudra, saç kuvvetlendiren ya da baş ağrısı kesen ilaçlar gibi ürünlerin tanıtımında rastlanılır.

1906 DERGİ KAPAĞINDA İLK RENKLİ FOTOĞRAF

İlk renkli fotoğraf, dönemin ünlü dergisi *Servet-i Fünun*'un Şubat 1906'da çıkan 772. sayısının kapağında yer alır; resim Beyazıt Meydanı'ndaki kurbanlık koyun pazarlığını göstermektedir.

1908 SOKAK AFİŞLERİNİN YAYGINLAŞMASI

Duvarlara yapıştırılan afişlerle duyuru yapılması, İkinci Meşrutiyet'in ilanından (1908) sonra resmi bir kimlik kazanarak yaygınlaşır. Afiş asımı için Beyoğlu, Haliç boyu, Boğaziçi, Anadolu yakası, Yeşilköy'e kadar Rumeli yakası ve Adalar olmak üzere İstanbul'un farklı semtlerinde tam 106 nokta belirlenir.⁶

1910 TELİF HAKKI KANUNUNUN ÇIKARILMASI

1952'ye kadar yürürlükte kalacak olan bu ilk fikri haklar yasasının çıkarılması, olumlu bir girişim olarak gerçekleşir.

1911 ŞEHBAL DERGİSİNİN YURTDIŞINDA BÜYÜK ÖDÜLÜ ALMASI

Bir aktüalite ve magazin dergisi olan *Şehbal*, Torino'da açılan Uluslararası Endüstri ve Çalışma Fuarı'nda "Altın Madalya"ya değer görülür.

1920 RESİMLEME KONUSUNDA ÖNE ÇIKAN BİR TASARIMCI: MÜNİF FEHİM

Leyla Saz'ın 1920'de yazdığı *Saray Hayatı* adlı kitap için yaptığı resimlemelerle bu türe yönelen Münif Fehim, 1924'te, Reşat Nuri Güntekin, Mahmut Yesevi ve Ahmet Nuri Sekizinci ile birlikte çıkardığı *Kelebek* adlı gülmece dergisinde baş çizerlik yapar. 1940 tarihli *Elli Türk Büyüğü* ve *Dünden Hatıralar* isimli kitaplar ve bunları izleyen *Resimli Tarih Mecmuası* ile Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Refik Halit Karay'ın romanları, resimlediği sayısız kitaptan bazılarıdır. Ünlü tarih ve kültür araştırmacısı Reşat Ekrem Koçu ile uzun yıllar çalıştığı gibi, Semih Lütfi Kitabevi'nin çıkardığı kitapların da çoğunu o tasarlamıştır. Kitap kapaklarında, natüralist bir dille hazırladığı resimlemeleri Art-Deco tarzı tipografiyle kompoze etmiştir. Onun bu tasarımlarını farklı kılan bir özelliği de okuyucuyu meraklandıran, kitabı alıp okumasını özendirecek bir sahneyi kapağa taşımasıdır.

1923 ALAEDDİN KLİŞE ATÖLYESİ

Cumhuriyet öncesi daha çok Ermenilerin elinde olan klişecilik, 1923'ten sonra el değiştirmeye başlar. Alaeddin [Kıral] Bey 1923 yılında Alaeddin Kıral Klişe ve Matbaası'nı kurar. 1925 yılında *Resimli Ay* dergisine verilen ilanda matbaanın kuruluşu şöyle duyurulur: "Alaeddin Türk Meşheri Çinkografhanesi. Bir Türk sanathanesi olan atelyemiz Türkiye, Romanya, Bulgaristan ve Yunanistan'da mevcut sanathanelerin en büyüğü olup en son sistem makinalarla mücehhezdir."

SOKAK AFİŞLERİ

1910'da Kenan İhsan müşil ilacı ilanında duvara ilan yapıştırılan adam resminin kullanılması, bu mesleğin yaygınlaşmaya

başladığının kanıtıdır.

Kaynak: Koloğlu, Orhan. (1999). *Reklamcılığımızın İlk Yüzyılı 1840-1940*, s. 208. İstanbul: Reklamcılık Vakfı Yayınları.

1927 CUMHURİYET DÖNEMİNİN İLK TÜRK KAĞIT PARALARI BASILDI

Dönemin Maliye Bakanı Abdülhalik (Renda) başkanlığında, Ziraat, Osmanlı, İtibar-ı Milli, İş, Akhisar, Tütüncüler ve Akşehir bankalarının birer temsilcisinden oluşan bir komisyon, dokuz aylık bir çalışmadan sonra 1, 5, 10, 50, 100, 500 ve 1.000 liralık kupürlerden oluşan Birinci Emisyon Grubu banknotların basılmasına karar verir. Ülkede henüz banknot matbaası olmadığı için, 1927 yılında, İngiltere’de, Thomas de la Rue matbaasında 88 bin İngiliz altınına bastırılan bu banknotların üzerindeki metinler (henüz Harf Devrimi yapılmadığı için) Arap harfleriyle Osmanlıca, kupür değerleri ise Latin harfleriyle Fransızca yazılır.

1927 TÜRKİYE CUMHURİYETİ’NİN İLK TURİZM AFİŞLERİ TURING TARAFINDAN YAPTIRILDI

1923 yılında Türk Seyyahin Cemiyeti adıyla kurulan ve daha sonra Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu adını alan kuruluş, ilk afişlerini 1927-1928 yıllarında Şevket Bey ve Çallı İbrahim’e yaptırır. Önce Arap harfleriyle hazırlanan afişler, Harf Devrimi’nden sonra latin harfleriyle revize edilir.

1927 SANAYİ-İ TEŞVİK KANUNU’NUN İLK ETKİLERİ

1927’de çıkarılan Sanayi-i Teşvik Kanunu’nun özendirici etkisiyle kıpırdamaya başlayan tüketim ürünleri piyasasının etiket, ambalaj, afiş vb. gereksinimlerini başlangıçta hattatlar, taşbaskısı işlemecileri, klişeciler ve eli yatkın matbaa işçileri karşılar.⁷

1926/1927 (?) İHAP HULUSİ GÖREY’İN ALDIĞI İLK SİPARİŞ: İNCİ DİŞ MACUNU

Türkiye’de Cumhuriyet döneminin Batılı anlamdaki ilk ve öncü grafik tasarımcısı olarak kabul edilen Görey, Almanya’da öğrenim görüp Türkiye’ye yerleştikten sonra ilk tasarım çalışması olan afişi, İzmirli bir ürün kuruluşu için gerçekleştirir.⁸

1927 AFİŞ ATÖLYESİ ADI ALTINDA İLK GRAFİK TASARIM EĞİTİMİ BAŞLIYOR

Sanayi-i Nefise Mektebi’nin 1926 yılında Güzel Sanatlar Akademisi adını almasından sonra, 1927’de Müdür Namık İsmail Bey tarafından Tezyinat Şubesi (Süsleme Sanatları Bölümü) çatısı altında Afiş Atölyesi adıyla bir birimin kurulması, Türkiye’de Batılı anlamda grafik tasarım eğitiminin başlangıcı olur. Bu atölyede eğitimi başlatan Avusturyalı sanatçı Eric Weber, 1932 yılına kadar görev yapar.

1928 LATİN HARFLERİNE GEÇİŞ

Bu konuda hazırlanan 11 maddelik yasa tasarısı, Meclisin 1 Kasım 1928 tarihli toplantısında kabul edildikten sonra, 3 Kasım 1928’de Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girer. Yasaya göre gazete ve dergiler Aralık 1928, kitaplar Ocak 1929 başından itibaren eski harflerle yayımlanamayacaktır.

1929 OFSET BASKI SİSTEMİNE GEÇİŞ

Ofset baskı makinesini ve gerekli araç gereçlerini Türkiye’ye ilk getirenlerden biri “Servet-i Fünun’cu” Ahmet İhsan Tokgöz’dür. Daha önceki ortaklarını tasfiye ettikten sonra, İsviçre Banknot Matbaası’ndan Orell Fussli ve Viyana Kağıt Fabrikası’ndan Elbemühl ile birlikte Şubat 1929’da kurduğu Ahmet İhsan Matbaası Limited Şirketi’nde ofset baskıyı başlatır. Alaeddin Kırıl ve Hakimiyet-i Milliye (sonra Ulus) Matbaaları da ilk ofset baskı makinelerini getiren kuruluşlar olmuştur. Ofset sistemi, basım teknolojisine getirdiği ilerlemeyle dergi, afiş ve etiket gibi grafik ürünlerin niteliğinde büyük gelişmeler sağlar.

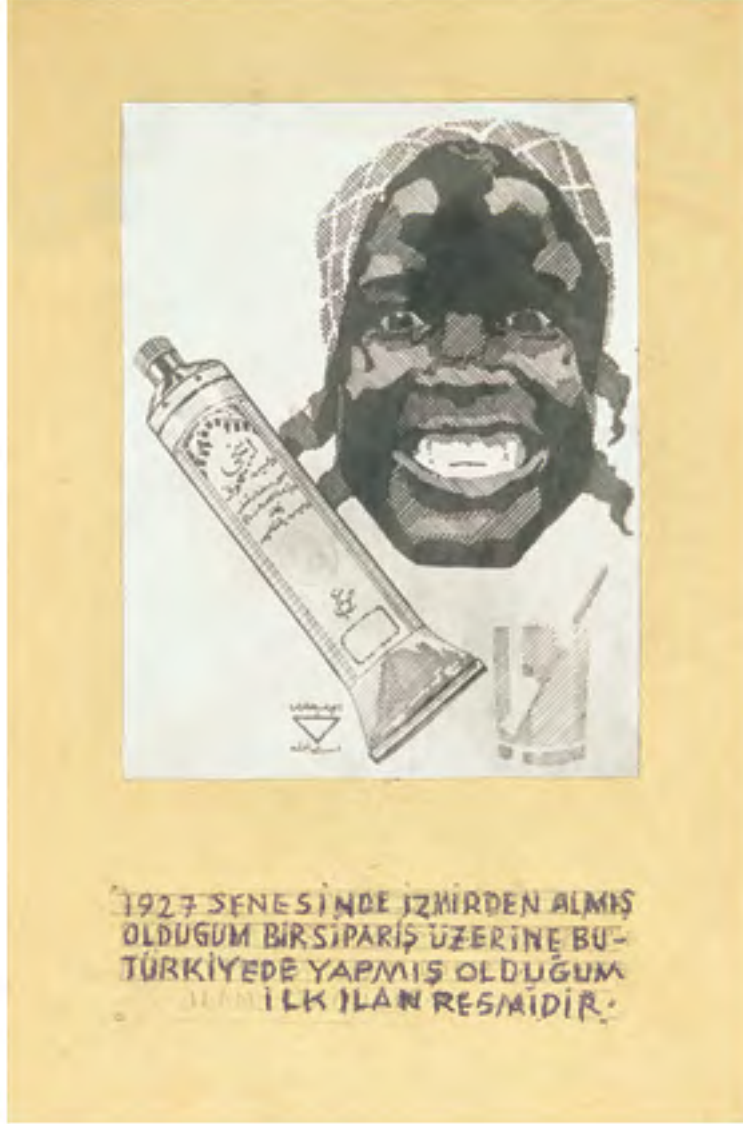
1929 İHAP HULUSİ GÖREY ÖZEL TASARIM ATÖLYESİNİ KURDU

İhap Hulusi Görey, 1986 yılındaki ölümüne dek kullandığı, Türkiye’de bir ilk olan atölyesinde, afiş, reklam ve sayıları az da olsa dergi kapağı tasarımlarını gerçekleştirebilir.

1932 TASARIMDA YENİLİKÇİ BİR DİL: ART-DECO

Güzel Sanatlar Akademisi’nde 1927 yılında açılan Afiş Atölyesi’nde Avusturyalı sanatçı Eric Weber’in ilk öğrencilerinden biri olan Ali Suavi Sonar, öğrenimini tamamladıktan sonra Babiali’de kitap kapakları tasarlamaya başlar. Bu dönemde Avrupalı tasarımcılar Kübizm, Fütürizm ve Konstrüktivizm’in yeni görsel dilini tasarıma uyarlayarak Art-Deco akımını başlatmışlardır. Ali Suavi, kitap kapağı tasarımlarında, Türkiye’deki ilk Art-Deco örnekleri gerçekleştiren tasarımcıların başında gelir. Bu konudaki en çarpıcı çalışması, Ragıp Şevki’nin *Beni Yakan Bir Ateş Var* adlı kitabının kapak tasarımıdır.

Tasarımda Art-Deco akımını kullanan bir isim de Muvaffak İhsan Garan’dır. Edebiyatçı, sinemacı, tiyatrocü, gazeteci, romancı ve oyun yazarı olarak sayısız alanda ürün vermiş olan Garan, 1934-1937 yıllarında Paris’te ünlü grafik tasarımcı Paul Colin’in öğrencisi olmuş, afiş ve tasarım öğrenimi görmüştür. Türkiye’ye döndükten sonra, 1930’dan 1950’ye kadar tasarladığı kitap kapakları, basın ilanları ve afişlerle, Avrupa’daki modernist dili Türkiye’de yaygınlaştırmak konusunda önemli katkılarda bulunmuştur.⁹

1

2

1 - İNCİ DİŞ MACUNU İÇİN AFIŞ TASARIMI, İHAP HULUSİ GÖREY,
1926/1927 (?)

Kaynak: Ender Merter - İhâp Hulusi Görey,
"Müsellesten Üçgene Koleksiyonu"

2 - KURUKAHVECİ MEHMET EFENDİ MAHDUMLARI İÇİN LOGO
TASARIMI, İHAP HULUSİ GÖREY, 1933

Kaynak: Ender Merter - İhâp Hulusi Görey,
"Müsellesten Üçgene Koleksiyonu"

1

2

1 - *BENİ YAKAN BİR ATEŞ VAR* KİTAP KAPAĞI TASARIMI,
ALİ SUAVİ SONAR, 1932
Kaynak: Ömer Durmaz Arşivi

2 - SÜMERBANK YERLİ MALLAR PAZARLARI İÇİN AFIŞ
TASARIMI, 1930'LARIN SONU, MUVAFFAK İHSAN GARAN
Kaynak: Ömer Durmaz Arşivi

1932 ÜNLÜ İSİMLERİN VE KADIN SANATÇILARIN REKLAMLARDA KULLANILMASI

1932 yılında Dünya Güzeli seçilen Keriman Halis'in bir portresinin İpekış kumaş kuruluşunun bir reklamında yer almasıyla, Müzeyyen Senar, Safiye Ayla ve Hamiyet Yüceses gibi ses sanatçılarının da resimleri reklamlarda kullanılmaya başlar.

1932 MİTAT ÖZAR, GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ AFİŞ ATÖLYESİNİN BAŞKANI OLDU

Paris'te sanat öğrenimi gören Mitat Özar, 1932'de Güzel Sanatlar Akademisi afiş atölyesinde göreve başlar.

Yetiştirdiği öğrencilerden Mazhar Resmor, Orhan Omay gibi sanatçılar 1940-1950 arasında ürün verirler.¹⁰

1933 PİRİ REİS HARİTASININ ÇOĞALTILMA PLANI

Atatürk, Devlet Matbaası'ndan Piri Reis haritasının çoğaltılarak dünyaya yayılmasını ister. Haritanın basımı için yapılanlar yeterli gelmez ve Ali Rıza Baskan bu işi yerine getirmekle görevlendirilir. Günün olanakları ölçüsünde deve derisi üzerine çizilmiş harita, altı ayrı parça ve her biri dört renk olarak yirmi dört klişe ile basılır. Ergun Baskan (Ali Rıza Baskan'ın oğlu) bu olayı şöyle anlatıyor: "Atatürk, deve derisi üzerine çizilmiş ve Topkapı Sarayı'nda muhafaza altında olan Piri Reis haritasının bütün dünyaya tanıtılmasını istemiştir. İlk deneme muvaffak olmamış, boyama suretiyle yapılan taklit Atatürk tarafından reddedilmiştir. Bunun üzerine İstanbul'da Maarif Matbaası'nda Viyana'dan gelmiş bir müteahhıs bulunduğu, onun bu işi denemesi önerilmiş, fakat Atatürk 'Hayır, bunu bir Türk yapmalıdır,' diye bu teklifi de geri çevirmiş; müteahhıs matbaacının Ali Rıza Bey olduğu anlatılınca da 'peki' demiştir. Ali Rıza Bey, bu görev üzerinde günlerce ekibi ile birlikte çalışmış ve haritayı 8 parça halinde 1930 yılının teknolojisi ve tipo usulü ile basmayı başarmıştır. Bu baskı halen Viyana Matbaacılık Müzesi'nde 'O günün şartlarına göre imkansızın başarıldığı eser,' olarak teşhir edilmektedir."¹¹

1934 İLK MODERN KAĞIT FABRİKASI KURULDU

İzmit'teki ilk modern kağıt fabrikası bir Sümerbank girişimidir. Başbakan İsmet İnönü, temele harcı koyduğu 14 Ağustos 1934 günü "bu fabrika, Büyük Millet Meclisi sanayi programının bir uzvudur" der.¹² Kağıt sanayisi, 1933-1938 yıllarını kapsayan Birinci Sanayileşme Planı'nın dokuma ve demir-çelik sanayisinden sonra üçüncü büyük yatırımdır. Birinci Sanayileşme Planı çerçevesinde kurulan fabrikaların en hızlısı unvanı İzmit Kağıt Fabrikası'na aittir. 19 Nisan

1936'da gazetelerde bir haber yer alır: "İzmit kağıd fabrikası bugün tecrübelerini ikmal ederek ilk kağıdını çıkardı. Çıkan kağıd sarı renkte zarf kağıdıdır. Tecrübeler devam ediyor. Karton kısmı da ilk nümunelerini bu hafta verecektir."¹³ Peyami Safa, "Ah, ilk kağıd parçasını öpüp başıma koymak için 18 Nisan günü orada bulunmayı ne kadar isterdim!" diye yazar ve devam eder: "O kağıd parçası Türkiye'nin mes'ud ve büyük yarınından bugüne gelen yazısız bir mektubdur; fakat okumasını bilen için onun çizgisiz yüzünde ne müjdelere var!" (Cumhuriyet, 19 Nisan 1936). Yerli kağıda basılarak Atatürk'e sunulan ilk belgeler arasında Sümerbank'ın 1935 İdare Meclisi Raporu ve *Ulus* gazetesinin 19 Mayıs 1936 tarihli bayrak eki bulunur.

1937 TASARIM VE BASIN-YAYIN SEKTÖRÜNDE BİR KADIN İLLÜSTRATÖR: SABİHA RÜŞTÜ BOZCALI

Erkek egemen bir dünyada 1930'ların sonundan 1970'lere kadar üretimiyle kendini görünür kılmış bir isim olan Sabiha Rüştü Bozcalı'nın meslek hayatındaki bu başarısında, 15 yaşından başlayarak yurtdışında; Berlin'de Louis Corinth, Paris'te Paul Signac ve Roma'da Giorgio De Chirico gibi ünlü ressamlardan sanat eğitimi almış olmasının önemli bir payı vardır. 1937'den başlayarak tüketim ürünleri ve basın-yayın sektörü için çalışmalar gerçekleştirmeye başlayan Bozcalı, 1953'te gazete ressamlığına başlar. *Milliyet*, *Yeni Sabah*, *Cumhuriyet* gibi daha birçok gazete için illüstrasyonlar yapar. Bozcalı'nın illüstrasyon konusunda ünlenmesi, Reşat Ekrem Koçu'nun yayınları için yaptığı illüstrasyonlarla başlar. *Milliyet* gazetesinde illüstratör olarak çalışırken, Reşat Ekrem Koçu'nun yayınlarını resimlemek üzere yazarla tanıştırıldığında, önce "Ben kadınla çalışmam" diyen Koçu, Bozcalı'nın ona yaptığı çalışmaları görünce çok beğenmiş ve yaşamı boyunca hep onunla çalışmıştır. Ressam kökenli olması nedeniyle afiş, broşür, ambalaj ve etiket gibi grafik tasarım çalışmalarında, büyük olasılıkla yazı için yer ayırmış ve tipografik çözümü, kendinden sonraki aşamayı baskıya hazırlayan kişiye bırakmıştır. Sabiha Rüştü Bozcalı'yı bu yapısıyla, Türkiye'deki grafik tasarımın görsel dilinin gelişmesine önemli katkılarda bulunmuş bir illüstratör olarak nitelemek doğru olur.¹⁴

1938 YAZI SANATÇISI EMİN BARIN'IN OLİMPİYAT KİTABI ALMANYA'DA BİRİNCİLİK ÖDÜLÜ ALDI

Küçük yaşlarında Hüsnü Hat (Güzel Yazı) öğrenip bu konuda çalışmalar yapmaya başlayan Emin Barın, Bolu'da ortaokul sıralarında latin abecesiyle tanışır. 1936'da Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümü'nü bitirdikten sonra İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde 6 ay staj yapar. Burada, Geleneksel Türk El Sanatları hocalarından Reisü'l Hattatin

ünvanına sahip Kamil Akdik'ten hat, ebru üstadı Necmettin Okyay'dan Klasik Türk Cilt Sanatı dersleri alır. Kendi kültür ve sanatını çok iyi tanımasını sağlayan bu dönemden sonra, Milli Eğitim Bakanlığı Neşriyat Müdürlüğü'nün açtığı Avrupa İhtisas sınavını kazanarak, hat ve cilt konusunda uzmanlık çalışması için Almanya'ya gider. Önce Weimar'da bir ciltçilik okulunda bir yıl çalışır, daha sonra Leipzig'de Kitapçılık ve Matbaacılık Akademisi'nde zamanın ünlü profesörlerinden, Thiemann, Spemann ve Wiemeler'den yazı ve sanat cildi dersleri alır. Bu dönemde katıldığı uluslararası cilt yarışmasında, *Olimpiyat* adlı kitabıyla, Hamburg Kitap Sergisi birincilik ödülünü alır.

Başarılı bir öğrenimden sonra döndüğü İstanbul'da, açılışını dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in yaptığı, yazı ve cilt çalışmalarından oluşan ilk sergisini Güzel Sanatlar Akademisi'nde açar. Aynı sergide, afiş tasarımcısı Kenan Temizan'ın da Almanya'da ürettiği sinema afişleri yer alır. Bu sergiden sonra, öğretim üyesi olma teklifini kabul ettiği Akademi'nin Dekoratif Sanatlar Bölümü'nde 44 yıl boyunca eğitim-öğretim görevini sürdürür.

1939 BİRİNCİ TÜRK NEŞRİYAT KONGRESİ TOPLANDI

Maarif Vekaleti'nin 1-5 Mayıs 1939'da Ankara'da düzenlediği Birinci Türk Neşriyat [Yayıncılık] Kongresi'nde Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel amaçlarını şöyle ifade eder: "Memleketin her yerinde basım ve yayın işlerinin – resmi, hususi bütün alakalılarca fikir ve emek katılarak ciddi surette gözden geçirilmesi ve ana prensiplerle devletçe ve fertçe takip edilecek usullerin tesbit olunması düşünülmüş ve toplanmıştır."

1942 GÜZEL SANATLAR MATBAASI

Cumhuriyet'in ilk yıllarında matbaacılık eğitimi için Viyana'ya giden Ali Rıza Baskan, Devlet Matbaası'nda ve Merkez Bankası Banknot Matbaası'nda çeşitli görevler üstlendikten sonra, 1942 yılında Ankara'da kendi matbaası Güzel Sanatlar Matbaası'nı kurar. Oğlu Ergun Baskan bu dönemi şöyle anlatıyor: "Babam Viyana'da evlendi annemle. Annem sonradan Müslüman olup Halide adını aldı. Nikahlarını Viyana Büyükelçisi Hamdi Arpağ kıymış. Aynı Hamdi Arpağ 1942'de babamla ortak olmuş matbaayı açarken. Babam mesaisini, Hamdi Arpağ da sermayesini koymuş. Bu matbaa Rüzgarlı Sokak'taydı. Evimiz de üst katındaydı. Matbaa gece de çalışıp gazete basıyordu. Makineler çalışınca değil durunca uyanırdık. O kadar alışmıştık sesine yani. Ben de matbaaya gider, mücellithanede kırımda, harmanda yardım ederdim. Matbaanın adına gelirsek... Babam önce sanat taşıyan işler yapma hevesiyle Sanayi Nefise Matbaası diye

koymak istiyor matbaanın adını. Ama dilde özleşme filan derken Güzel Sanatlar oluyor sonunda. Babam ofset işinde iddialı. Viyana'da ofseti öğrenmiş. Buraya gelince aradığı hiç bir kimyasal madde yok piyasada. Zar zor temin ediyor, kalıpları yapmaya başlıyor. İlk ofset makinemiz Johannisberg marka, elle kağıt verilen bir makineydi. O sıralar devletin pul baskısına büyük ihtiyacı var. Pul basmak istesenez dışarıdan zamk kâğıt gelmiyor. Babamı bulmuşlar, 'Sen bu işi yapabilir misin?' diye sormuşlar. Babam da 'Yaparız elbette,' demiş. Baskıyı yapmışlar. Zamk işini de şöyle çözmüşler: Reçineden üretilen bir nevi zamk vardı. Otuz tane kız tutmuşlar, beyaz kağıtların arkasına zamk sürüyorlar, sonra iplere asılarak kurutuluyor. Kuruduktan sonra bunları üst üste koyup baskı altında düzleştiriyorlar. İşte pul ancak ondan sonra basılmaya başlanıyor. Türkiye Postaları, senelerce dışa ihtiyaç duymadan pullarını Güzel Sanatlar Matbaası'nda bastırıyor böylece. Bunun ardından da Milli Piyango biletleri geldi."¹⁵

1942 TÜRK TARİH KURUMU MATBAASI KURULDU

Kurumun yayımladığı *Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Tarih Kurumu* (Uluğ İğdemir, Ankara 1973) adlı kitapta, matbaanın kuruluş öyküsü şöyle yer alır: "İkinci Dünya Savaşı sırasında Milli Eğitim Basımevi'nin çok yüklü olması kitaplarımızın baskılarını geciktirmekte idi. Bunu gözönüne alan Kurum, Ankara'da o günkü şartlar altında küçük bir basımevi kurarak kitaplarını daha kaliteli basmayı düşünmüştü ve 1942 Temmuzunda basımevini kurmuştu."

1945 DOĞAN KARDEŞ

İlk kez 23 Nisan 1945 tarihinde Yapı ve Kredi Bankası'nın desteğinde Şevket Rado ve Vedat Nedim Tör tarafından çıkarılmaya başlanır. Yayımlarına son verdiği 1988 tarihine kadar 33 yıl boyunca çocuk dergiciliğinde bir efsane haline gelen dergi, dört-beş kuşak boyunca çocukların anılarında derin izler bırakır. 1950'li yıllarda ise Doğan Kardeş yayınları, o güne kadar rastlanmayan bir özen ve tasarımla piyasaya sürülür. Kağıtları, kapakları, ciltleri "gel oku beni" diye bağırrır. Metinlerin çevirilerini yapanlar arasında en tanınmış isimler Hasan Ali Ediz, Reşat Nuri Güntekin, Nihal Yalaza Taluy, Talat Sait Halman, Şevket Rado, Sabri Esat Siyavuşgil, Burhan Arpad, Tahir Alangu olarak sıralanabilir.

1948 TÜRK BASININDA YENİ BİR GAZETE: HÜRRİYET

1 Mayıs 1948'de 6 sayfa olarak çıkan *Hürriyet* gazetesi, Türk basınında yeniliklere imza atar. Alışılmadık boyutta fotoğraflara yer vermesi, uzun ve teknik makaleler yayımlamaktan kaçınması, ilk defa kadın moda köşeleri ve

spor sayfalarına, birinci sayfadaki renkli karikatürler kadar çizgi-romanlara da yer ayırması, bir ürün olarak gazete kavramını hem içerik hem de sayfa tasarımı açısından yeni bir noktaya taşır.

1948 İHAP HULUSİ VİYANA ULUSLARARASI AFİŞ SERGİSİNDE ÖDÜL ALDI

Tasarımcı, “Bursa ve İzmir” adlı afiş çalışmasıyla, Viyana’daki Uluslararası Afiş Sergisi’nde dereceye girerek ödüllendirilir. Bu ödül, bir Türk tasarımcının yurtdışında aldığı ilk afiş ödülüdür.

1949 KADROLU TEKEL RESSAMI

Atıf Tuna 1949 yılından itibaren 38 yıl boyunca Tekel’in pavyonlarının tasarımını yapar. Grafikerler Meslek Kuruluşu’nun 10. Grafik Ürünler Sergisi kapsamında 1990’da açtığı Atıf Tuna Retrospektif Sergisi’nin tanıtım broşüründe bu çalışmalar şöyle aktarılır: “1949’da İzmir Enternasyonal Fuarı İnhisarlar Pavyonu ile dekoratörlüğe ilk adımını attı ve aralıksız olarak her sene İzmir, Samsun ve diğer fuarlarda pavyonlar dekore etti. 1955 Milano, 1958 Brüksel Expo ve ardından aralıksız olarak emekli olana kadar dış fuarlarda Tekel ve özel sektöre ait pavyonlar ve standlar yaptı. İtalya-Bari 16 sene, İngiltere-Bristol 4 sene, Londra 2 sene, Cenevre 2 sene, Brüksel 2 sene, Kopenhag, Köln, Münih, Frankfurt, Paris, Nice, Cannes, Üsküp ve Filipe’de 1’er sene stand ve pavyonlar kurdu. 1968’den sonra yurtdışı fuar pavyonlarını -Türkiye’de ilk defa olmak üzere- İstanbul’da demontabl ve portatif olarak hazırlayıp yerine taşıttı, aynı pavyon başka şehirlerde de teşhir edildi. Ticaret Bakanlığı’na da aynı sistemi uyguladı. Bu yöntemle döviz kaybı olmaksızın daha gelişmiş pavyonlarla Türkiye’nin katılımı sağlanmış oldu.”

1950’ler

GRAFİK TASARIMDA MODERNİZM

Kübizm, Konstrüktivizm ve De Stijl gibi Batı Modernizminin görsel dilini yetkin bir biçimde grafik tasarıma uyarlayan tasarımcı, Mesut Manioğlu olmuştur. 1949 yılında Güzel Sanatlar Akademisi’ni bitiren Manioğlu, sergileme tasarımı ve duvar tasarımı gibi mekansal konuları da aynı yetkinlik ve yaratıcılıkla çözümlenmiş, 1950-1960’ların önde gelen yenilikçi tasarımcılarından biri olmuştur.

ALAEDDİN KIRAL MATBAASI TİFDruk BASKI YAPMAYA BAŞLADI

Alaeddin Kırıl Matbaası, 1952 yılından itibaren çıkardığı *Yelpaze* dergisinin orta sayfalarını tıfdruk tekniğiyle basmaya başlar. Bu, Türkiye’de yapılmış ilk tıfdruk baskı denemesidir.

1952 RESİMLİ HAYAT DERGİSİ

Mayıs ayında Doğan Kardeş Matbaası, *Resimli Hayat* dergisini yayımlamaya başlar. Bu dergi daha sonra tamamıyla tıfdruk tekniğiyle basılmış olarak *Hayat* adını alacaktır.

1954 İLK YERLİ FOTOROMAN

Daha televizyonun esamesinin okunmadığı, radyonun kendi popüler yıldızlarını yarattığı 1950’li yıllarda, başta İtalya olmak üzere Avrupa ülkelerinde fotoroman dergileri rağbet görmeye başlar. 1954 yılında Türkiye’de fotoromanların öncüsü kabul edilebilecek ilk girişim, Celal Demiray’ın sahibi, Sezai Solelli’nin Sorumlu Müdür olduğu *Posta* dergisinde gerçekleştirilir. Derginin ilk sayısı 26 Haziran 1954 tarihini taşır. Derginin “Osman Ağabey” köşesi Parodi Stüdyosu tarafından hazırlanır. Bu köşenin en önemli özelliği fotoroman tekniğinin ilk kez uygulanmasıdır. Osman Ağabey’in (Mustafa Erdoğan) ve diğer oyuncuların skeç ve parodileri çekilen fotoğrafların altları da çeşitli diyaloglar ve anlatımlarla süslenir. Derginin 2. sayısında dönemin meşhur dansözü Nana ile yapılan röportaj da fotoroman tekniğiyle haberleştirilir. Osman Ağabey’in çeşitli maceraları derginin bütün sayılarında devam ettirilir. *Posta* dergisinde başlatılan yerli fotoroman örneklerinin devamı, Enis Rıza Olcayto ve “Lüks Koltuktaki Adam” takma adıyla sinema eleştirileri de yazan Sezai Solelli tarafından getirilir. Basın tarihinde bir çok ilke imza atan ve o dönem *Hayat* dergisinde çalışan gazeteci Sezai Solelli, bir fotoroman dergisi çıkarmak için de kollarını sıvar, ama ilk önerileri kabul edilmez. Bu arada Hürriyet’in patronu Haldun Simavi, *Foto-Roman* adı altında bir ofset dergiyi piyasaya sürer. Aradan bir yıl geçtikten sonra, 2 Mart 1965’te, Sezai Solelli’nin önerileri kabul olunur, büyük bir İtalyan firması olana Rizzoli’nin hazırladığı foto-romanlarla yayımlanan *Hayat Resimli Roman* dergisi çıkar. Dergi kısa zamanda rakibi *Foto-Roman*’ı geride bırakır. *Resimli Roman* daha ilk yılında grubun ana dergisi *Hayat*’tan daha fazla satar, hatta Türkiye’nin en çok satan dergisi olur.

VEREMDEN KORUMAK İÇİN

YAVRULARINIZI DOĞUMDAN İTİBAREN

B.C.G. AŞISI İLE MUTLAKA AŞILATINIZ

MESUT

TÜRKİYE ULUSAL VEREM SAVAŞI DERNEĞİ

© 2005 Türkiye Ulusal Verem Savaşı Derneği
Tüm hakları saklıdır.

TÜRKİYE ULUSAL VEREM SAVAŞI DERNEĞİ / BCG AŞISI AFİŞİ,
MESUT MANİOĞLU
Kaynak: Ali Tekin Çam Arşivi

1955 KONUSU GRAFİK TASARIM OLAN İLK KİTAP: AFİŞ

Grafik tasarım konusundaki ilk kitap olan *Afiş*'i, Faruk Morel isimli tasarımcı hazırlar.

1956 İLK TİFDruk BASKI SİSTEMİ TÜRKİYE'DE

Bu sistemle çalışan Tifdruk Matbaacılık Sanayii AŞ'nin bastığı ilk yayın, Şevket Rado'nun çıkarttığı *Hayat* dergisidir. Büyük tiraja ulaşan *Hayat* dergisinden sonra yine Şevket Rado'nun 25 Kasım 1961'de çıkardığı sinema ve tiyatro aktualitesine ağırlık veren *Ses* dergisi de bu matbaada basılır. Tifdruk Matbaacılık daha sonra ambalaj basımına ağırlık vererek kağıt ve türevlerinin yanı sıra alüminyum, polietilen ve selofan üzerine de baskı yapan bir kuruluşa dönüşür.

1956-2009 YAYIN TASARIMI KONUSUNDA ÖNCÜ BİR TASARIMCI: SAİT MADEN

Resim öğrenimini Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki Bedri Rahmi Atölyesi'nde tamamladıktan sonra, şair, çevirmen, sanatçı, yayıncı ve tasarımcı kimliğini adeta bir Rönesans sanatçısı gibi aynı yetkinlikte var eden Sait Maden, grafik tasarım alanındaki üretimiyle Türkiye'deki tasarımın en özgün ve nitelikli ürünlerini veren başlıca tasarımcılardan biri olmuştur. Özellikle 1960'lardan sonra, Türkiye'de çeşitlenen üretim ve bunun sonucu olarak başgösteren pazarlama olgusunun bir sonucu olarak grafik tasarıma duyulan yoğun gereksinim ortamında ürün veren Sait Maden, tasarım çalışmalarında ve özellikle kitap kapağı tasarımlarında 20. yüzyılın Modern sanat hareketlerinin görsel dilini kullanırken, geleneksel sanatları da yakından tanımış bir tasarımcı olarak çağdaş bir Türk tasarımı yaratmayı amaçlar ve bunda da başarılı olur.

1957 TATBİKİ GÜZEL SANATLAR YÜKSEK OKULU KURULDU

Türkiye'de, Alman eğitimci Prof. Dr. Adolf Schneck'in öncülüğünde kurulan Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu, eğitimde Bauhaus Okulu'nu örnek alarak, uygulamaya ağırlık veren yapısıyla öne çıkar. Resim, Grafik, Seramik, Tekstil ve İçmimarlık bölümleriyle öğretime başlayan okulun öğretim kadrosu, Almanya, Avusturya ve Japonya'dan 15 uzman öğretim görevlisi getirilerek oluşturulur. Aydın Erkmen, İlhan Bilge, Mehmet Ali Türkmen, Murat Egemen, Tibet Sanlıman gibi meslek hayatında başarılı tasarımcılar yetiştiren bu okul, 1982'de Yüksek Öğretim Kurulu'nun (YÖK) kurulmasından sonra Marmara Üniversitesi'ne bağlanarak, Güzel Sanatlar Fakültesi adıyla dönüştürülür.

1959 GRAFİK TASARIMIN GELİŞMESİNE ÖNEMLİ KATKILARDA BULUNAN BİR TASARIM ATÖLYESİ: SAN GRAFİK

Kendisini Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki öğreniminden çok İstanbul'un 1950'li yıllardaki entelektüel çevresinin yetiştirdiğini dile getiren Mengü Ertel, 1953 yılında kurmuş olduğu San Organizasyon isimli reklam bürosunu 1959 yılında San Grafik adıyla grafik tasarım atölyesine dönüştürür. Böylece, Batı'da olduğu gibi reklam ve tasarım işinin birbirinden ayrılması konusunda ilk örneği hayata geçirmiş olur. Bu atölye uzun yıllar, bir yandan yenilikçi görsel anlatım diliyle, diğer yandan grafik tasarım dünyasında önemli yer tutacak birçok genç yeteneği yetiştirmesiyle, Türkiye'deki tasarımın gelişmesi açısından adeta bir eğitim kurumu işlevi görür. Erkal Yavi, Turgay Betil, Ahmet Gülerüz, Aydın Ülken ve Leyla Uçansu gibi tasarımcılar bunlardan bazılarıdır.

1960'lar

AJANS YAPILANMALARİ

1960'lı yıllardan başlayarak grafik tasarım departmanı, ajans yapılanması içinde yerini alır. Grafik tasarım (özellikle reklam tasarımı) reklam ajansları içinde profesyonel gelişim gösterir. İlançılık, Manajans, Ajans Ada, YR Reklamevi gibi bazı büyük ajanslar genç tasarımcılar için bir çeşit okul görevi üstlenir. Buralarda yetişen reklamcılar bir süre sonra kendi ajanslarını kurar; ajanslar ajansları doğurur. Reklam ajansları gelirlerini yayın komisyonundan elde ettikleri için uzun süre müşterilerine tasarım fatura etmezler. Bu tavır reklam müşterilerinde tasarımın bir çeşit "hediye" olduğu algısını yaratır.

YAYIN ALANINDA YENİ BİR DİZGİ MAKİNESİ

1960'lı yıllarda yayın alanında, yuvarlak başlığı değiştirilerek farklı karakterlerde dizgi yapabilen daktilo tipinde dizgi makinesi kullanılmaya başlanır.

1961 EMİN BARIN GELENEKSEL YAZI STİLİNDE YENİ YORUMLARA BAŞLADI

Emin Barın bu yeni yaklaşımının nedenlerini şöyle açıklar: "Bir gün baktım ki, eski yazı sanatını bilenler her geçen gün azalıyor. İşin garibi bunu bilenler azaldıkça, elimdeki bilgiyi koruyup gelecek kuşaklara aktarmanın önemi ortaya çıkmaya başladı... Böylece eski hat sanatının yeni yorumları üzerinde çalışmaya başladım. Amacım, eski yazıyı diriltmek değil, hat sanatının ve yaratıcılığının oluşturduğu bir geleneksel mirasın temel ilkelerinin latin harfleriyle de yaşatılacağını gösteren bir mesajı iletmekti..."¹⁶

1

2

1964 OFSET GAZETECİLİĞİN BAŞLANGICI

26 Ekim 1964'te, Hürriyet'in getirttiği "Web Ofset" sistemiyle basılan *Yeni Gazete*, Türk basınında ofset sistemiyle çıkarılan ilk gazetedir. Avrupa gazetelerini andıran bu süreli yayın tümüyle siyah-beyazdır; başlığında bile renk yer almaz. Sadece haftada bir-iki defa veya bazı pazar eklerinde renkli fotoğrafa yer verilir.

Türkiye'de ofset gazeteciliğın kısa tarihini Başkurt Okaygün şöyle anlatır: "Babiali'ye ofset rotatiflerin girişı 1960'lı yılların başındadır. İlk olarak Simavi ailesi Veb Ofset İleri Matbaacılık AŞ'yi kurdu. Başlangıçta bir gazete çıkarmayı düşünmemişlerdi bu tesislerde. Yani, gazete basmak için getirmemişlerdi. Ofset, o yıllarda dünyada da çok yeni bir teknikti. Sadece Amerika'da kullanılıyordu. Haldun Bey, bir Amerika gezisi sırasında görmüş bu tekniğı. Ülkemize de böyle geldi; bir rastlantıyla. Galiba 1964 yılındaydı. İlk olarak *Foto-Roman* diye haftalık bir dergi çıkardılar bu tesislerde. Sonra da *Yeni Gazete*'yi. *Yeni Gazete* siyah beyaz, temiz baskılı, ciddi bir gazeteydi. Haftada bir veya iki defa da renkli resim basarlardı. Ama tutmadı. Daha sonra *Son* diye bir akşam gazetesi çıkardılar bu tesislerde. *Son*, bayağı tutmuştu. İki yaprak, dört sayfa bir şey. Sabahları hazırlanır, öğleden sonra satışa çıkardı. İnanılmaz tirajlara erişti. Sadece İstanbul'da 200-250 bin satıyordu hatırladığım kadarıyla. İşte ben de 1967'de bu gazetenin, *Son*'un kadrosuna katıldım. (...) Önce İstanbul'da basılan bu gazeteyi, Haldun Bey bir süre sonra Ankara'da da basmaya başladı. Ankara'da da bir ofset tesis kuruldu. (...) İstanbul'da çıkan gazete, bir gün sonra tarih değiştirerek Ankara'da da basılıyordu. *Son*'un tirajı, 1967'lerde 360-370 bine kadar çıkmıştı."¹⁷ *Yeni Gazete*'nin çıkış ilanlarına göre iki önemli iddiası vardı. "1928 Harf İnkılabından bu yana neşir hayatına atılan yüzlerce gazeteyle rağmen Batılı anlamda bir gazetenin henüz memleketimizde neşredilememiş" olduğunu düşünüyordu ve bu boşluğu doldurmaya adaydı.

1966 TÜRKİYE'DEN TASARIMLAR VARŞOVA AFİŞ BİENALİ'NDE

1966 yılında Varşova Afiş Bienali'nden tasarımcı Yurdaer Altıntaş'a, bienale katılması yönünde bir çağrı gelir. O ise tek başına katılmak yerine dönemin önde gelen tasarımcılarını arayarak, kendi afişlerinin yanında Turgay Betil, Mengü Ertel, Ahmet Gülerüz ve Erkal Yavi'nin üretimleriyle Türkiye'nin temsil edilmesini sağlar.

1967 AFİŞ ATÖLYESİ, "GRAFİK ATÖLYESİ" ADINI ALDI

İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde yapılan değişiklikler doğrultusunda, tasarım eğitimi verilen Afiş Atölyesi, Yüksek Dekoratif Sanatlar Bölümü'ne bağlanarak "Grafik Atölyesi" adını alır. Bu dönemden başlayarak Modernizm'in başat ilkesi "less is more" [az ve öz] deyişinden yola çıkarak yalın ve dolaysız bir anlatıma yönelen Mesut Manioğlu, yine bu yeni dili yeğleyen Selçuk Önal gibi tasarımcılar, eğitim kadrosunda görev almaya başlar. Bu atölyeden mezun olup 1972'de atölyenin ilk asistanı olan Abdullah Taşçı, tipografi ve yazı karakteri tasarımı konusunda uzmanlaşmış, 1997'de tüm dünyada bilgisayarlarda kullanılan 20.000 civarındaki yazı karakterini araştırarak 500 adedinin Türkçe sürümlerini (T) adı altında düzenlemiştir. "Tasci(T)", "Kufiz(T)", "Rotunda(T)" adlı çalışmaları da özgün harf karakteri tasarımlarından bazılarıdır.

1960'LARIN İKİNCİ YARISI YENİ BİR TEKNOLOJİ: LETRASET

Yarı şeffaf plastik bir yüzeyin üzerinde bulunan, belli punto ve renkteki hazır yazı karakterlerinden oluşan harflere *Letraset* adı verilir. Harfler, sürtme yoluyla kağıt veya düzgün bir yüzeye aktarılabilir. Bu buluş, tasarım kompozisyonundaki yazının çabuk ve kolay bir şekilde uygulanarak basılmış etkisi yaratan bir sonuç alınmasını sağlar; yıllardır elle yapılan ve büyük bir beceri isteyen tekniğın yerini alır.

1968 OFSETTE ÇOK RENKLİ BASKIYA GEÇİŞ

Haldun Simavi, Veb Ofset grubunu alarak Hürriyet'ten ayrıldıktan sonra, 26 Kasım 1968'de, *Günaydın* gazetesini çıkarmaya başlar. Bu gazete, ofsette çok renkli basılan ilk "bulvar" gazetesi olarak, abartılı popülist söylemiyle tirajını kısa sürede 200.000'e çıkarır. *Hürriyet* ve *Milliyet* gibi köklü gazetelerin ofset baskıya geçmeleri için ise 1973 yılını beklemek gerekecektir.

1968 GRAFİK TASARIM ALANINDA İLK MESLEKİ ÖRGÜTLENME

Grafik Sanatçılar Derneğı, Sait Maden başkanlığında kurulur. Kurucu üyeler, Yurdaer Altıntaş, Mengü Ertel, Selçuk Önal ve Ahmet Gülerüz'dür. Derneğin amacı, Türkiye'den grafik tasarımcılarını bir çatı altında bir araya getirerek örgütlemek, sergi, sempozyum gibi etkinlikler düzenlemek, dergi çıkarmak ve dış ülkelerdeki tasarımcılarla işbirliği yapabilmek için ilişkiler kurmaktır. Bu dernek, mevcut üyelerinin

büyük çabalarına rağmen, dönemin tasarımcılarının üyelik konusundaki ilgisizliği nedeniyle, birkaç yıl sonra kendiliğinden kapanmış, ancak daha sonra kurulacak olan Grafikerler Meslek Kurulu'na bir temel oluşturmuştur.

1968 DEVLET ELİYLE BAŞLAYAN İLK TELEVİZYON YAYINI

Türkiye'de 1968'de devletin başlattığı televizyon yayını, geniş bir izleyici kitlesine ulaşmayı başardıktan sonra, 1972 yılından itibaren, program aralarında reklamlara yer vermeye başlar. Televizyonun kısa zamanda en önde gelen iletişim medyası konumuna geçmesi, reklam filmi olgusunu gündeme getirerek reklam sektöründe yeni bir sayfa açar. Reklam ajansları hızla çoğalırken, grafik tasarımcılar yoğun olarak reklam sektöründe ürün vermeye başlarlar.

1972 UYGULAMALI ENDÜSTRİ SANATLARI YÜKSEK OKULU KURULDU

Özel yüksek okulların devletleştirilmesi sürecinde, 1972 yılında Mimarlık Yüksek Okulu ile Uygulamalı Endüstri Sanatları Yüksek Okulu Güzel Sanatlar Akademisi'ne bağlanır. 1974 yılında açılan Grafik Tasarım Bölümü'nün Yurdaer Altıntaş, Bülent Erkmen, Turgay Betil gibi tasarımın öncü isimlerinden oluşan kadrosu, eğitimi çağdaş tasarım ilkeleri doğrultusunda yapılandırmış; Emre Senan, Haluk Tuncay, Serdar Benli, Uğurcan Ataoğlu, Savaş Çekiç, Yıldırım Evren gibi 80'ler kuşağının önde gelen grafik tasarımcılarının yetişmesini sağlamıştır. Ancak daha da geliştirilerek eğitim vermesi beklenen bu eğitim kurumu, ne yazık ki 1982 yılında YÖK'ün kurulmasından sonra, üniversite statüsü verilerek Mimar Sinan Üniversitesi adını alan Akademi'nin içinde eritilmiştir.

1972 GIRGIR DERGİSİ YAYINA BAŞLADI

1970'li yıllarda Türk mizah dergiciliğinde yeni bir sayfa açılır. Daha sonra yapılan araştırmalarda "Gırgır Olayı" olarak adlandırılacak *Gırgır* dergisi, 26 Ağustos 1972 tarihinde yayımlanmaya başlar. Ferit Öngören'in yaptığı bir araştırmaya göre, böyle bir derginin yayımlanması ve başarılı olması için gerekli koşullar bu dönemde ortaya çıkar. Dönemin en büyük iki siyasi partisi AP ve CHP'den hiçbirinin iktidarda olmadığı 12 Mart döneminde *Gırgır*, bu iki partiden hiçbirini tutmak zorunda kalmadan gelişme olanağını yakalar. İktidarların eleştirilemez sanıldığı bir ortamda yayın hayatına başlayan *Gırgır*, sosyal konuları öne çıkaran ve politik konuları ikinci planda bırakan bir dergi olarak geniş bir kitleyi etkilemeyi başarır. Televizyonun yaygınlaşması da *Gırgır* dergisine çok uygun bir ortam sağlar. Televizyon yayınlarının yarattığı

ortak konular derginin başlıca malzemesi olur. 1971 yılında *Gün* gazetesinin mizah eki olarak yayın hayatına başlayan *Gırgır* dergisinin kurucusu Oğuz Aral'dır. *Gırgır*, en popüler olduğu dönemde beş yüz bine ulaşan baskı sayısı ile ABD'de yayımlanan *Mad* ve SSCB'de çıkan *Krokodil*'den sonra dünyanın en büyük üçüncü mizah dergisi konumuna gelir.

1974 YURTDIŞINDA KİTABI YAYIMLANAN İLK TÜRK TASARIMCI

Karagöz figürlerini resimlemeye başlayan Yurdaer Altıntaş, o güne kadar grafik tasarımcıların Türk folkloruna eğilmemiş olduklarını fark eder. Bu konuların da yayın yoluyla tanıtılması gerektiğini düşünerek önce Nasreddin Hoca, giderek Dede Korkut ve efsaneler üzerine resimlemeler yapar. Bu resimlemelerde, minyatürün görsel anlatım dilinden yararlanarak hem Nasreddin Hoca'nın yaşadığı döneme gönderme yapar, hem de minyatürden yeni bir resimleme türü yaratır. Nasreddin Hoca resimlemeleri 1973'te İran'da takvim olarak basıldıktan sonra, 1974'te, Londra'daki Studio Vista Yayınevi'nce kitap olarak yayımlanır.

1974 MENGÜ ERTEL CANNES FİLM AFİŞLERİ YARIŞMASI JÜRİ ÖZEL ÖDÜLÜNÜ ALDI

Mengü Ertel, Carl Dreyer'in *Jan Dark'ın Çilesi* adlı filmi için tasarladığı afişle katıldığı 2. Uluslararası Cannes Film Afişleri Yarışması'nda jüri özel ödülüne layık görülerek, bu alanda uluslararası ödül alan ilk Türk tasarımcı olur. Çalışması baskı değil orijinal olduğu için jüri tarafından uyarılan Ertel, bir yıl sonra 1975'te aynı afişi kendi olanaklarıyla bastırarak, bu sefer 1. Paris Uluslararası Sinema Festivali çerçevesinde düzenlenen Uluslararası Paris Sinema Afişleri Sergisi'ne gönderir. Dünyanın dört bir yanından yollanan 2000 afiş arasından seçilen 200 afiş arasında yer alan bu afiş sergilendikten sonra, sergideki afişler arasında yapılan değerlendirmede, Büyük Ödül'e layık görülür.

1977 RESİMLEMEDE YAYGINLAŞAN BİR TEKNİK

Tasarımcı Cemalettin Mutver, soyut kavramları somut objelerle anlatmayı yeğleyen bir illüstrasyon anlayışını benimsediği için, çalışmalarını Türkiye'de yeni tanınmaya başlayan *air-brush* (pistole) adlı bir gereçle gerçekleştirmeye başlar. Bu teknik, resim sanatındaki "hiper realist" anlatım dilinin illüstrasyondaki karşılığı olmuş, Mutver'in öncülüğünde *air-brush* tekniği, Türkiye'de yaygınlık kazanmıştır.

YURDAER ALTINTAŞ'IN KARAGÖZ FİGÜRLERİ

Kaynak: Tansuğ, Sezer (metinler), Altıntaş, Yurdaer (resimlemeler).
(1987). *Karagöz: hayal ve gerçek / a historical review a pictorial
revival*. İstanbul: Sayılı AŞ.

1978 GRAFİKERLER MESLEK KURULUŞU (GMK) KURULDU

Tasarımcıların bir araya gelmesi ve haklarının korunması amacıyla Necati Balaban, Turgay Betil, İlhan Bilge, Zeynep Karafakioğlu, Muhsin Özdilek, Selahattin Sönmez, Burhanettin Taştan tarafından İstanbul'da kurulur. Grafik tasarımcıların Türkiye'deki en önemli örgütü olan GMK'nın etkinliklerinden başlıcaları, Türkiye'deki grafik tasarım ve tasarımcısının tanıtımı için yurtiçinde ve yurtdışında sergiler açmak, yabancı ülkelerden grafik sergileri getirmek, yabancı tasarımcı ve uzmanları davet ederek konferanslar düzenlemek, grafik tasarım konulu broşürler, süreli yayınlar, kitaplar, haber bültenleri yayımlamak, iş ve eleman bulma servisi ile grafik alanındaki istihdam sorununa çözümler aramaktır. 1993 yılından beri Uluslararası Grafik Tasarım Dernekleri Konseyi (ICOGRADA) üyesidir.¹⁸

1979 YENİ ASIR GAZETESİ, BASIMDA BİLGİSAYAR TEKNOLOJİSİNE GEÇİYOR

Gazetenin bilgisayar sistemine geçtiği 1979-80'lerde tirajı 120.000'e çıkar. *Yeni Asır*'ın Türkiye'de bu teknolojiyi uygulamadaki isabetli kararını değerlendirmek ve tüm diğer yayın kuruluşlarının da ivedilikle bilgisayar teknolojisine geçmelerinin şart olduğunu göstermesi açısından, gazeteci Güngör Mengi'nin sözleri belirleyici olur. "İletişim Olayları ve Türk Basınının Sorunları" adlı seminerde yaptığı konuşmada: "Gazete hazırlamak çok büyük sürat kazanmakta, çok büyük ölçüde maliyet tasarrufu sağlamaktadır. Bilginin kompütere girişinden sonra kalıp aşamasına kadar uzanan, çok masraflı ve zaman alan, nitelikli ve pahalı işçilik gerektiren 7-8 üretim halkası ortadan kalkmakta, tüm bu işlemler ekranlarda yapılmaktadır. Bilgisayar çağın gereğidir. Bu gereğe yabancı kalanlar, çağın de gerisinde kalmaya mahkumdur," diyerek söz konusu teknolojik devrimin Türkiye için önemini belirtir.¹⁹

1980'ler

GRAFİK TASARIMDA BİLGİSAYAR DÖNEMİ

Bu yıllardan başlayarak bilgisayar, grafik tasarım ve uygulamada vazgeçilmez bir araç haline gelir. Yeni teknoloji, hayatımıza faks, multi-medya, inter-medya, modem ve internet gibi yeni kavram ve araçları sokar. Bu yeni araçlar, grafik üretim biçimlerini, dizgi, film, baskı tekniklerini etkisi altına alır. Bilgisayarla birlikte grafik tasarımcı, hem tasarım ve üretim, hem de iletişim aracına birlikte sahip olur; bu durum tasarımcının konumunu farklılaştırır. Bu teknolojinin işkoluna girmesi, grafik tasarımcı için serbest çalışmanın

ya da az ama nitelikli elemanla tasarım kuruluşu kurmanın önünü açar.

MÜZİKALLERİN AFİŞ TASARIMCISI

Egemen Bostancı'nın yapımcılığını üstlendiği müzikaller, 80'li yıllar boyunca Türkiye'de ilgi odağı olur. Bu gösterilerin duyuru afişlerinin hemen hemen hepsini, Türkiye'deki tasarımın başlıca isimlerinden biri olan ve özgün illüstrasyon diliyle öne çıkan Sadık Karamustafa yapar. Onun dışavurumcu, enerjik anlatım diliyle ürettiği afişler, sokaktaki diğer afişlerin arasından öne çıkarak toplumun dikkatini çekmeyi başardığı gibi, gösterilerin atmosferini yansıtmada konusunda da başarılı olur.

GRAFİK TASARIMDA YENİ BİR KAVRAM: KURUMSAL KİMLİK TASARIMI

Türkiyeli grafik tasarımcıları, 1980'li yılların başında, kurumsal kimlik, kurum tasarımı, kurumsal imaj, kurumsal literatür ve görsel kimlik gibi yeni kavramlarla tanışır. Bunlar bir kurumun yapı ve özelliklerinin görsel dile aktarılmasını ifade eden deyimlerdir. Kurum kimliği tasarımı önceleri, Türkiye'de tasarım kuruluşlarının bulunmaması ve reklam ajanslarının grafik birimlerinin yeterli uzmanlıkta olmaması nedeniyle, yurtdışındaki tasarım şirketlerine yaptırılır.

1990'lı yılların başında, kurumsal kimlik tasarımlarının Türkiye'de üretilmesine öncülük eden kuruluş, Yurdaer Altıntaş yönetiminde kurumsal kimlik el kitabı hazırlatan Eczacıbaşı topluluğudur. Sektörde uzun süre kurumsal kimlik kılavuzları "kutsal kitap" muamelesi görür. Kurumların görsel kimlik ilkeleri sabit, virgülüne bile dokunulamayan, yoruma kapalı tabulara dönüşür. Oysa dünyada her şey hızlı değişmektedir ve kurumların, ürünlerin kimlikleri sosyal, ekonomik ve teknolojik gelişmelere ayak uydurabilmelidir. Grafikerler Meslek Kuruluşu, kurumsal kimlik tasarımı alanındaki sektör anlayışa tepki olarak logosunu her yıl değiştirmeye karar verir ve bu karar birkaç yıl art arda uygulanır. Günümüzde sözgelimi, SALT'ın kurumsal kimliğinin ve etkinliklerinin, sabit kimlik ilkelerine bağlı kalınmaksızın, değişkenliğin temel alındığı farklı tipografik yaklaşımlarla sunulduğuna tanık olmaktadır.

TASARIMDA POSTMODERNİZM'E FARKLI BİR YAKLAŞIM

1980'lerde tüm dünyayı saran Postmodernizm akımı, grafik tasarımda da kendini gösterir. Kendinden önceki Modernizm hareketinin "tasarım sorununa iletişim

“BOSNA YAŞIYOR” AFİŞİ, BÜLENT ERKMEN, 1994
Kaynak: Bülent Erkmen Arşivi

adına yanıt bulma” ilkesini göz ardı eden, tasarım alanını görsel elemanlarla özgürce doldurmanın önünü açan Postmodernizm, özgürleşme adına adeta Modernizm ilkelerini yok sayma eğilimindedir. Türkiye’de bu yaklaşıma karşı farklı bir tavır sergileyen tasarımcı Bülent Erkmen olmuştur. Erkmen, Postmodernizm’in tasarıma getirdiği çoğulcu dilin zenginliğini, tasarımcının kendi sözünü söyleme özgürlüğünü üretimine taşır; Modernizm’in temel sorunsalı olan “tasarım sorununa iletişim adına yanıt bulma” ilkesine, Postmodernizm gözardı ederken sahip çıkar. Postmodernizm’in açmazlarını görerek, farklı konumunu ortaya koyar.

AFİŞİN YERİNİ BILLBOARD ALDI

1980 askeri darbesinden sonra şehirlerin duvarları yerel yönetimlerin denetimi altına girer. Bu denetimin en önemli göstergesi “billboard” olur. Sokaklara yerleştirilen devasa panolara asılan “açık hava” reklamları belediyelerce kiralanmaya başlar. Getirisi olan bu sistem yüzünden bundan böyle şehir duvarları, parklar, otobüs durakları, istasyonlar, iskeleler billboard’larla dolmaya başlar.

1981 1. GRAFİK ÜRÜNLER SERGİSİ AÇILDI

GMK’nın düzenlediği *Grafik Ürünler Sergisi*, Türkiye’de düzenlenen en önemli grafik tasarım sergisi olmuştur. Bugünlere kadar aralıksız devam eden bu sergilerde, Türkiye’de ya da yurtdışında ürün veren Türk tasarımcılar, son bir yıl içinde ürettikleri basılı işlerle sergiye katılırlar. Sergide, grafik tasarımın çeşitli dallarında GMK Başarı Ödülleri verilmektedir. Emin Barın Logotype, İhap Hulusi Afiş, Şule Sönmez İllüstrasyon Anısal Ödüllerinin yanı sıra, çeşitli kuruluşların grafiğın bazı dallarında koydukları özel ödüller de sahiplerini bulmaktadır.

1982 BÜLENT ERKMAN CUMHURİYET GAZETESİNİN GÖRSEL KİMLİĞİNİ TASARLIYOR

Gazeteler grafik tasarımcı çalıştırmaya, ofset tekniğine geçildikten sonra, ancak 1980’li yıllarda başlar. Önceleri bu tür yayınlarda tasarım “sayfa sekreteri” ya da “teknik sekreter” denen, grafik öğrenimi görmemiş elemanlarca yapılmaktaydı. 1982 yılında ofset baskı sistemine geçen *Cumhuriyet* gazetesi, gazetenin görsel kimliğini tasarlama işini ilk defa bir grafik tasarımcıya, Bülent Erkmen’e verir. Bazı ufak değişiklikler olsa da Erkmen’in yaptığı tasarım temel kimliğini uzun yıllar korumuş, ancak daha sonra yeni düzenlemelerden geçmiştir.²⁰

1985 GRAFİK TASARIM KONUSUNDA İLK DERGİ: GRAFİK SANATI

Grafik tasarım konusunda nitelikli, kapsamlı ve uluslararası standartları karşılayan *Grafik Sanatı* adlı ilk dergiyi Ali Akdamar çıkarır. Birinci sayısı Ocak 1985’te çıkan dergi çoğunlukla telif yazılara ve Türk grafik tasarımcılarının yapıtlarına yer verirken, yabancı tasarımcıları da tanıtır. Özellikle Türkiye’deki grafik tasarım üretimi konusunda kalıcı bir belge niteliği taşıyan bu süreli yayın, maddi ve editoryal sorunlar yüzünden, 1989 yılında 12. sayısını çıkardıktan sonra, yayına ara verir. Son sayısını 1992’de çıkardıktan sonra ise kapanır.

1987 YAZILAR ADLI YAYIN GMK TARAFINDAN ÜYELERİNE DAĞITILYOR

1987 ile 1995 yılları arasında Bülent Erkmen editörlüğünde 72 sayı çıkan *Grafik Sanatlar Üzerine YAZILAR*, dünya ve Türkiye grafik tasarımındaki yenilikleri duyuran, üretimleri değerlendiren, daha çok çeviri nitelikli yazılarla tasarımcıları bilgilendirmeyi amaçlayan bir yayındır. 2014’ten beri Osman Tülü’nün editörlüğünde yeniden yayımlanmaya başlamıştır.

1989 GELENEKSEL YAZI ÜZERİNDEN YENİ BİR GÖRSEL DİL

Bülent Erkmen’in 1989 yılında tasarladığı Türk İslam Eserleri Müzesi logosu, Türk Hat sanatında kullanılan kufi yazıdan yola çıkarak kurduğu göstergesel dilin ilk örneğidir. Bu tutumuyla hem geleneksel sanatlarla bir bağ kurmuş, hem de kavramları görsel dile aktarma konusunda kufi yazının olanaklarını keşfetmiştir. Bir *zeitgeist* (zamanın ruhu) durumu olarak aynı yıl Mengü Ertel de, Kültür Bakanlığı için hazırladığı logoda kufi yazının görsel dilini, tasarımda bir görsel iletişim elemanı olarak kullanacaktır.

1989 ARREDAMENTO DEKORASYON DERGİSİ YAYIMLANMAYA BAŞLADI

1989 yılından başlayarak günümüze kadar yayımlanan ve önde gelen tasarım ve mimarlık dergilerinden biri olan bu derginin adı, daha sonra *Arredamento Mimarlık* olarak değiştirilir. Kesintisiz olarak 300 sayı çıkan derginin 27 yıl boyunca tüm kapak tasarımlarını Bülent Erkmen hazırlar. Göstergesel diliyle öne çıkan bu özgün kapakların her birinde Erkmen, o sayıdaki profil veya dosya konusunu kapağa taşır. Bunu yaparken hem konuyu tanıtmış, hem de konu hakkında kendi sözünü söylemiştir. Kapakların her biri kendi içinde ayrılırken, yan yana koyulduğunda ortak bir görsel dile işaret ederler.

ARREDAMENTO
DEKORASYON

PROFİL VE SÖYLEŞİ:
BÜLENT ERKMEN

3+1-1

**SESSİZLİĞİN İÇİNDE
BİR VILLA**

KORUTÜRK'LERİN EVİ

DOSYA: ART DÉCO

**BİR İSTANBUL
EFENDİSİ:
MEHMET ALİ HANDAN**

TASARIM: PİPOLAR

**BÜYÜK OTELLER
VE Dİ LEONARDO**

LOX AROUND THE CLOCK

ÇAĞDAŞ SOVYET SANATI

**KORUMACILIK
ÜZERİNE
AYKIRI NOTLAR**

1989 1. ULUSLARARASI KIOSK SANAT BİENALİ'NDE BİR TÜRK TASARIMCI

Katılımcılar arasında Günther Wecker, Ivan Chermayeff, Shigeo Fukuda, Alain Le Quarnec ve Neville Brody gibi dünyaca ünlü tasarımcıların bulunduğu ve Münih'te düzenlenen ilk Kiosk Sanat Bienali'ne Türkiye'den davet edilen tek tasarımcı Bülent Erkmen'dir.

1980'LERİN SONU GRAFİK TASARIM EĞİTİMİNDE BİLGİSAYAR DÖNEMİ VE ÇAĞDAŞ YAKLAŞIMLAR

1980'lerin sonunda Mimar Sinan Üniversitesi Grafik Bölümü'nde yönetimin değişmesi sonucunda profesyonel tasarımcılar ders vermeye başlar. Ankara'da Bilkent Üniversitesi'nde çağdaş tasarım eğitime yönelik adımlar atılır. Aynı dönem yeni bir ifade dili olan bilgisayar teknolojisinin mesleki eğitime giriş yıllarıdır. Yeni kuşaklar çalışmalarını bu yeni dille gerçekleştirirler. Günümüz grafik tasarımında söz sahibi olan Esen Karol, Yeşim Demir, Mehmet Ali Türkmen, Timuçin Unan, Solaris tasarım grubu, Ulaş Eryavuz, Eray Makal gibi tasarımcılar bu dönemde öğrenim görmüş isimlerdir.

1990 KAMU YÖNETİMİNDE İLK KURUMSAL KİMLİK

Yerel yönetim alanındaki ilk kurumsal kimlik tasarımı, Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından Sadık Karamustafa'ya yaptırılır. Tasarımcı, başkentin kurumsal kimlik programını, Belediye'nin logosu olan Hitit güneşi yorumuyla, kenti temsil eden Ankara keçisi simgeleri üzerinden gerçekleştirir. Oluşturduğu imgenin etrafına da çepeçevre, Ankara'nın tarihten gelen adlarını yerleştirerek logoyu tamamlar. Kent kimliği bağlamında ele alınan bu çalışma, kent ve belediye ile ilgili hizmetlere büyük ölçüde yansır. Ancak, 1994'te iş başına gelen yönetim, eski kimliği Türk ve Müslüman karşıtı ilan ederek, tartışmalı bir şekilde yeni bir görsel kimlik hazırlama yoluna gider.

1990 BASIN-YAYIN KURULUŞLARI CAĞALOĞLU'NDAN İKİTELLİ'YE TAŞINIYOR

1987'de *Sabah* gazetesinin sahibi Dinç Bilgin, İkitelli'de gazete için bir arsa alıp bina inşaatını başlatır. Gazete 1990'da Medya Plaza adı verilen yeni binasına geçer. Üç katlı cam betonarme bina, gecekondular, derme çatma fabrikalar, çamurlu yollar ve içlerinden asit akan dereler arasında, ileri bir uygarlıktan gelen bir uzay gemisi gibi durur. Kağıt girişinden gazete çıkışına kadar her şeyin bilgisayarla yapıldığı 20.000 metrekarelik binanın zemin katındaki baskı makineleri saatte 190.000 gazete ve 60.000 dergi basacak kapasiteye sahiptir.

Baskı öncesi bütün aşamalar bilgisayarda gerçekleştirilir. *Sabah*'ın bu alandaki öncülüğünden sonra, sırasıyla *Hürriyet*, *Milliyet* ve *Dünya* gazeteleri de 1990'ların ilk yıllarında, İkitelli'deki modern binalarına taşınırlar. Böylece Türkiye'nin yüksek tirajlı gazeteleri, dizgilerini ve sayfa düzenlerini bilgisayarda, "editorial" sistemle gerçekleştirmeye başlar.

1992 "TÜRKİYE'DEN AFİŞLER" SERGİSİ TORONTO'DA AÇILDI

Sadık Karamustafa'nın GMK adına, "Türkiye'den Afişler / Posters From Turkey" adıyla hazırladığı sergi Kanada'nın Toronto kentinde açılır. Bu sergi, Yurdaer Altıntaş, Zeynep Karafakioğlu Ardağ, Uğurcan Ataoğlu, Serdar Benli, Savaş Çekiç, Şahin Aymergen, Gülizar Çepoğlu, Joelle Danon, Yeşim Demir, Sertaç Ergin, Bülent Erkmen, Mengü Ertel, Sadık Karamustafa, Mesut Kayalar, Hakkı Mısıroğlu, Cemalettin Mutver, Emre Senan, Mahmut Soyer, Haluk Tuncay, Mehmet Ali Türkmen, Leyla Uçansu ve Emrah Yücel'e ait 79 afişle, yurtdışında Türk tasarımını tanıtan en kapsamlı sergi olur. Sergi, daha sonra 1993'te Duisburg'a, 1994'te New York'a taşınır.

1995 DÜNYADA BİR İLK: "YURDAER'İN KONUKLARI" ADLI AFİŞ SERGİSİ

Tasarımcı Yurdaer Altıntaş, 1995'in bir Şubat akşamında, 60 yaşına gireceği Nisan ayında, bu kutlamayı bahane ederek uluslararası çağrılı bir afiş sergisi yapmaya karar verir. Değişik kuşaklardan, farklı üsluptaki tasarımcıları davet etmeye özen göstererek, herkese tek tek mektup yollar. Bu sergiyle, hem daha geniş kapsamlı bir uluslararası etkinliğin provasını yapmayı, hem de görev yaptığı Mimar Sinan Üniversitesi Grafik Bölümü'nün uluslararası bir arşive kavuşmasını amaçlar. Çağrısına yaklaşık bütün tasarımcılar, büyük bir coşkuyla afişler göndererek ve birer mektupla cevap verirler. Altıntaş, dünyanın dört bir yanından tasarımcıların mesleklerine olan saygılarını yansıtan o mektupları da sergiye koyarak çok etkili bir sergi düzenlemesi yaratır. MSGSÜ Grafik Bölümü, bugünkü zengin afiş arşivini, Yurdaer Altıntaş'ın bu fikrine borçludur.

1997 TÜRKİYE'DE İLK ULUSLARARASI GRAFİK TASARIM ETKİNLİĞİ: GRAFİST

1993'te Uluslararası Grafik Tasarım Dernekleri Konseyi'ne (ICOGRADA) üye kabul edilmesinden sonra GMK, Türkiye'den tasarımcıların dünya ile ilişkiler kurabilmesi için bir köprü görevi üstlenir. 1995'te örgütün başkan yardımcılığına seçilen tasarımcı Sadık Karamustafa, Grafist: İstanbul Uluslararası Grafik Tasarım Günleri etkinliğini, ICOGRADA'nın "bölgesel

1

2

tasarım projeleri" programının pilot projesi olarak, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Grafik Tasarım Bölümü'nde 1997 yılında başlatır. Bugüne kadar aralıksız devam eden Grafist, Türkiye'den, çevre ülkeler ve dünyadan tasarımcıların tasarım öğrencileriyle buluştukları bir bilgilenme, iletişim ve üretim ortamı sağlayarak her yıl biraz daha gelişmektedir.

1997 AGI ÜYELİĞİNE SEÇİLEN İLK TÜRK GRAFİK TASARIMCI

Tasarımcı Sadık Karamustafa AGI (Alliance Graphique Internationale / Uluslararası Grafik Birliği) üyeliğine Türkiye'den seçilen ilk tasarımcıdır.

1998 COMPASSO D'ORO TASARIM YARIŞMASI'NDA SEÇİCİ KURUL ÜYELİĞİ

Sadık Karamustafa, İtalya'da düzenlenen Compasso d'Oro Tasarım Yarışması'nda seçici kurul üyeliği yapar, böylelikle yurtdışında böyle bir kurulda görev alan ilk Türk tasarımcı olur.

2000 YURTDIŞI EĞİTİMDE GÖREV ALAN İLK TÜRK TASARIMCI

Öğrenimini, eski adı London College of Printing olan okulda gördükten sonra, yüksek lisans çalışmasını da şimdiki adıyla London College of Communication, University of Arts London'da tamamlayan tasarımcı Gülizar Çepoğlu, 1983'te İstanbul'a dönerek büyük kuruluşlar için tasarımlar, sanat yönetmenliği ve danışmanlık yapar. Yurtiçi ve yurtdışından birçok ödülün sahibi olan Çepoğlu, 1990'lı yıllarda Marmara Üniversitesi'nde grafik tasarım ve tipografi dersleri verir. 2000 yılında mezun olduğu London College of Communication'a öğretim görevlisi olmak üzere davet edilir. O yıldan beri görevine devam eden Gülizar Çepoğlu, yurtdışında eğitim sektöründe görev alan ilk Türk tasarımcıdır.

2002-2003 DDD (OSAKA) VE GGG (TOKYO) GALERİLERİNDE İLK KEZ TÜRKİYE'DEN BİR TASARIMCI

Dünyanın önde gelen grafik tasarım galerilerinden DDD (Osaka) ve GGG'de (Tokyo) Sadık Karamustafa'nın çalışmaları sergilenir. Bu sergilerle galeriler, ilk kez Türkiye'den bir grafik tasarımcıyı konuk etmiş olurlar.

2009 AGI TÜRKİYE'DEKİ İLK KONGRESİNİ DÜZENLENDİ

Dünyanın önde gelen grafik tasarım kuruluşlarından biri olan AGI'nin (Alliance Graphique Internationale / Uluslararası Grafik Birliği) kongresi 2009 yılında Türkiye'de düzenlenir.

2010 MUIPBİENNIAL ULUSLARARASI ÇAĞRILI AFİŞ BİENALİ

Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Tasarım Bölümü bünyesinde düzenlenen Uluslararası Çağrılı Afiş Bienali'nde sosyal ve kültürel içerikli afişler yoğunluktadır. Bienal, afiş tasarımı alanında üretmeye devam eden tasarımcılar başta olmak üzere tüm sanat ve tasarım öğrencilerine, dünyanın farklı ülkelerinde üretilen tasarımları izleme ve inceleme olanağı sunar.

NOTLAR

1. Pamuk, Şevket. (2010). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İktisat Tarihi Dizisi.
2. Kabacalı, Alpay. (2000). *Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa Basın ve Yayın*. İstanbul: Literatür Yayınları, 45.
3. Düzenli, Şükran., Tamer Kavuran. (2004). "Görsel İletişim Aracı Olan Pulun Tarihi Gelişimi ve Grafik Ürün Olarak Önemi." *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi* Aralık 2004, cilt 28, sayı 2.
4. Gündoğdu, Fahriye (Mercangül). (1983). "Ebuzziya Tefvik'in Türk Basımcılığına Getirdiği Yenilikler." *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, sayı 1. Ayrıca bkz.; Gür, Alim. (1998). *Ebuzziya Tefvik: Hayatı; Dil, Edebiyat, Basın, Yayın ve Matbaacılığa Katkıları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.; Kut, Turgut. (2003). "Matbaa-i Ebuzziya" ve "Matbaa Hurufatı" maddeleri, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt 28, İstanbul.
5. İşli, Nedret. (2006). "Bab-ı Ali'de Yayınevleri." *42. Kütüphane Haftası Etkinlikleri - Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi* (Çevrimiçi). http://www.obarsiv.com/nedret_isli.html adresinden 21 Eylül 2016 tarihinde alındı.
6. Koloğlu, Orhan. (1999). *Reklamcılığımızın İlk Yüzyılı 1840-1940*, s. 207. İstanbul: Reklamcılar Derneği, Ağustos 1999.
7. Maden, Sait. (1998). "Grafik Sanatının Dünü, Bugünü." *Cumhuriyet'in Renkleri, Biçimleri*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, Bilanço '98 Yayın Dizisi.
8. Araştırmacı Ömer Durmaz, söz konusu İhap Hulusi imzalı ilanın, örneğin 22 Mart 1926 tarihinde Akbaba'da yayımlandığına dikkat çekiyor. Aynı ilan 1926 tarihinde çeşitli kereler yayımlanmış. Öyle anlaşılıyor ki İhap Hulusi çalışmasının altına not alırken tarihi karıştırmış. O nedenle yaptığı çalışmanın en azından 1926 yılına (daha öncesi değilse) tarihlendiğini, üzerinde

yazılı olan 1927'nin doğru olmadığını not düşmek gerekir.

9. Durmaz, Ömer. (2016). "1930'ların Grafik Tasarımcısı: Muvaffak İhsan Garan." *manifold*, 20 Temmuz 2016 (Çevrimiçi). <http://manifold.press/1930-larin-grafik-tasarimcisi-muvaffak-ihsan-garan> adresinden 21 Eylül 2016 tarihinde alındı.
10. Maden, Sait. A.g.y.
11. Gökhan Akçura'nın Ergun Baskan'la 9 Nisan 2009 tarihinde yaptığı görüşmeden.
12. Us, Mehmet Asım. (1934). "Sanayi Mıntıklarında Bir Seyahatin İntibaları." *Vakit*, 20 Ağustos 1934.
13. *Cumhuriyet*, 19 Nisan 1936.
14. İşli, Emin Nedret., Durmaz, Ömer. (2016). "'Ben Türkiye'nin İlk Kadın İllüstratörüyüm.'" *Salt Online*, 2 Şubat 2016 (Çevrimiçi). <http://blog.saltonline.org/post/138545501329/ben-turkiyenin-ilk-kadin-illustratoruydum> adresinden 21 Eylül 2016 tarihinde alındı.
15. Gökhan Akçura'nın Ergun Baskan'la 9 Nisan 2009 tarihinde yaptığı görüşmeden.
16. Özpallabıyıklar, Selahattin (yay. haz.). (2002). *Bir Yazı Sevdalısı: EMİN BARIN* (Katalog), s. 16. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Yayıncılık, Şubat 2002.
17. Akt. Demirtaş Ceyhun. (1984). *Babı'lı'nın Şu Son Kırk Yılı*. İstanbul: Milliyet Yayınları, Teknografik Matbaa.
18. *Grafik Tasarımcılar Meslek Kuruluşu* (Çevrimiçi). <http://www.gmk.org.tr> adresinden 21 Eylül 2016 tarihinde alındı.
19. Kabacalı, Alpay. A.g.y., s. 251.
20. Karamustafa, Sadık. "Türkiye'de Grafik Tasarımın Son Çeyrek Yüzyılı." *Cumhuriyet'in Renkleri, Biçimleri*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, Bilanço '98 Yayın Dizisi.

YARARLANILAN DİĞER KAYNAKLAR

Bektaş, Dilek. (2011). *Bir Meşk Gibi: Yaşamı ve Yapıtıyla Mengü Ertel*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, Mart 2011.

Bir Usta, Bir Dünya: Sait Maden, Tasarımcı, Sanatçı, Şair (Katalog, 2009). İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.

Cezar, Mustafa. (1983). *Güzel Sanatlar Eğitiminde 100 Yıl*. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Basımevi, Mart 1983.

Durmaz, Ömer. (2010). *İstanbul'un 100 Grafik Tasarımcısı ve İllüstratörü*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ Yayınları, İstanbul'un Yüzleri Serisi, 29.

Dündar, Burcu (metin kurgusu ve sergi/ katalog koordinasyonu)., Haydaroğlu, Mine (yay. haz.). (2006). *"İnadına Yurdaer" Grafik Tasarımcının Tiyatro/Sinema Afişleri ve Resimlemeleri Üstünden Bir Portresi / "Yurdaer, Relentlessly" Portrait of a Graphic Designer Through His Theater/Cinema Posters and Illustrations* (Katalog). İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.

Erdem, Ceren. (2003). "Grafik Sanatının Renkli Yüzü." *AD art+dekor* Ocak 2003, sayı 118, sf. 36-41.

Grafik Sanatı, sayı 1-13, İstanbul, 1985-1993.

Küçükerman, Önder. (1996). "Afiş, pano ve sergileriyle bir grafik ustasının 44 yılına toplu bakış: Mesut Manioğlu." *AD art+dekor* Temmuz-Ağustos 1996, sayı 40-41, sf. 110-120.

Merter, Ender. (1998). *Müsellesten Üçgene*. İstanbul: Tür Tanıtım Reklam Hizmetleri.

BİYOĞRAFİLER

DİLEK BEKTAŞ

Grafik tasarımcı-akademisyen Dilek Bektaş, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi (şimdiki MSGSÜ) Grafik Bölümü'nü 1976'da bitirdi ve aynı kurumda kariyerine başladı. 1990'da "Grafik Tasarım Tarihi" dersini yürütmeye; 2003'te "Türk Grafik Tasarım Tarihi" dersini Türkiye'de ilk defa ders programına ekleyerek yürütmeye başladı. *Çağdaş Grafik Tasarımın Gelişimi* (1992) ile *Bir Meşk Gibi / Mengü Ertel'in Yaşamı ve Yapıtı* adlı monografik kitabı (2011) YKY tarafından yayımlandı.

